

Avrupa'da Türkiye: Bir sözden fazlası mı?

**Bağımsız Türkiye Komisyonu Raporu
Eylül 2004**

Bağımsız Türkiye Komisyonu

Martti Ahtisaari (Başkan)

Finlandiya Cumhurbaşkanı (E)

Kurt Biedenkopf

Saksonya Eyaleti Başbakanı (E),
Almanya

Emma Bonino

Avrupa Komisyonu Üyesi (E),
Avrupa Parlamentosu Üyesi

Hans van den Broek

Hollanda Dışişleri Bakanı (E),
Avrupa Komisyonu Üyesi (E)

Bronislaw Geremek

Polonya Dışişleri Bakanı (E),
Avrupa Parlamentosu Üyesi

Anthony Giddens

London School of Economics and Political Science Direktörü (E)

Marcelino Orejo Aguirre

İspanya Dışişleri Bakanı (E), Avrupa Konseyi Genel Sekreteri (E),
Avrupa Komisyonu Üyesi (E)

Michel Rocard

Fransa Başbakanı (E),
Avrupa Parlamentosu Üyesi

Albert Rohan (Raportör)

Dışişleri Genel Sekreteri (E), Avusturya

Bağımsız Türkiye Komisyonu, British Council ve Açık Toplum
Enstitüsü tarafından desteklenmektedir.
(E) – eski

İçindekiler

6	Giriş
9	I Avrupa’da Türkiye Türkiye bir Avrupa ülkesi mi? Türkiye ve Avrupa bütünleşmesi
16	II Fırsatlar Avrupa Birliği neler kazanabilir? Türkiye’nin Avrupa’ya ihtiyacı var
22	III Zorluklar AB’ye etkileri Müslümanlık faktörü Kamuoyu Reform ivmesinin sürdürülmesi
30	IV Göç ve Nüfus Yapısı
35	V Ekonomi İstikrarın sağlanması Karşılaştırmalı ekonomik göstergeler
42	Sonuçlar
46	Kaynakça
50	Ek “Kopenhag Kriterleri”

“Aralık 2004’te toplanacak olan Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon’un raporu ve tavsiye kararlarına dayanarak, Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar verirse, Avrupa Birliği gecikmeden Türkiye ile katılım müzakerelerine başlayacaktır.”

Kopenhag Avrupa Birliği Konseyi Sonuç Belgesi, Aralık 2002

Bu kararlar, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları, Temmuz 1959’da Avrupa Ekonomik Topluluğu’na ortaklık başvurusundan 40 yıl sonra Türkiye’ye katılım müzakerelerinin başlaması için ilk kez somut bir gelecek sundular. Avrupalı liderler, Aralık 1999’da toplanan Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin üye ülke olarak tanınmasından sonra başlatılan etkileyici reform sürecinden cesaret almışlardı. O tarihten beri Türk hükümeti, ülkeyi modern ve katılımcı bir demokrasiye dönüştürmek ve Kopenhag siyasi kriterlerini her boyutuyla yerine getirmek için çabalarını daha da yoğunlaştırdı. Her ne kadar sürecin hızı, yapılanların etkisinin Türk toplumunun her kesimince hissedilmesinin ve yurtdışındaki kamuoyu tarafından yaygın olarak kabul edilmesinin zaman alacağına işaret etse de, Türkiye’nin “sessiz bir devrim” yaşadığı rahatlıkla söylenebilir.

AB Konseyi’nin, Türkiye’nin katılımına ilişkin olarak 1999 ve 2002’de aldığı kararlar, Avrupadaki hükümetlerin kırk yıldan beri defalarca ifade ettikleri resmi tavırlarıyla aynı doğrultuydu. Türkiye’nin üyeliğe uygunluğu* hiçbir zaman sorgulanmamıştı. Tam tersine, pek çok ortamda üyeliğe uygunluğu defalarca teyit edilmiş, ancak aynı zamanda, mevcut siyasi ve ekonomik koşulların katılım müzakerelerine başlamaya imkan vermediği söylenmişti. Dolayısıyla, Avrupa hükümetlerinin tutarlı bir biçimde verdikleri mesaj, Birliğin kapılarının Türkiye’ye açık olduğu ve katılım tarihinin tek belirleyicisinin üyelik kriterlerinin yerine getirilmesi olduğuydu.

* Burada uygunluktan kastedilen İngilizce’de “eligible” terimiyle ifade edilen durumdur ki bu durum çeşitli zamanlarda Türkiye’nin AB üyeliği ehliyetine sahip olduğu şeklinde de ifade edilmiştir. Türkçe çeviriye not.

Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’nin üyeliğiyle ilgili temel soruların, ülkeye resmen üyelik statüsü verilmesi ve böylece katılımın uzak bir ihtimalden gerçekçi bir olasılığa dönüşmesiyle sorulmaya başlanması belki de bir rastlantı değildir. 2004’te, AB tarihinin en büyük ve Orta Avrupa ağırlıklı genişlemesinin yaklaşıyor olması da Birliğin geleceği ve amacı hakkındaki tartışmaları yeniden canlandırmıştır. ‘Avrupa kimliği’ ve ‘Avrupa’nın sınırları’ üzerine yapılan tartışmalar, Türkiye’nin üyeliğiyle ilgili bazı zorlu meseleler konusundaki duyarlılığı da artırmıştır.

Son birkaç yıl içinde, bazı ülkelerdeki kamuoyu, Türkiye gibi büyük, Avrupa’nın kenarında yer alan, nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman olan ve sosyo-ekonomik koşulları Avrupa ortalamasının oldukça altında olan bir ülkenin Birlik’e üye olması konusunda bariz bir şekilde şüpheli hale gelmiştir. Bu konuda yapılan çoğu zaman hararetli tartışmalar esnasında pek çok argüman gündeme getirilmiştir. Bunların bir kısmı gerçek sorunları yansıtırken, bazıları daha duygusaldır.

Türkiye’nin katılımının gerek Avrupa Birliği gerekse Türkiye için önemli ekonomik, kurumsal ve toplumsal etkileri olacağını hiç kimse yadsıyamaz. Dolayısıyla, bu konuların etraflıca tartışılmasının zamanı gelmiştir ve tartışma meşrudur. Türkiye’nin üyeliğinin getireceği tartışılmaz fırsatlar kadar, Türkiye’nin bu isteğinin reddedilmesinin Birlik için doğuracağı olası maliyetler de dikkate alınmalıdır. Türkiye’nin bir Avrupa ülkesi olmadığı ya da üyeliğinin Avrupa Birliği’nin sonu olacağına ilişkin pek çok genelleme

ve klişe ifadeler duyulmaktadır. Hatta kimileri, Müslümanların Avrupa’yı işgal edeceğini ve Avrupa kültür ve medeniyetini yok edeceğini savunmaktadır. Oysa, bu karmaşık konu hakkında yapıcı bir söylem geliştirmek için böylesi yaklaşımlardan kaçınılmalıdır.

Bu yılın sonunda, AB Konseyi müzakerelere başlanması yönünde karar aldığı takdirde, katılım sürecinde kamuoyunda yapılan tartışmalar daha da sert hale gelebilir. Avrupadaki bazı hükümetlerin resmi pozisyonlarıyla kamuoylarının tavırları arasında uçurumlar oluşması tehlikesi vardır ve böylesi uçurumlar katılım antlaşmasının onaylanması sırasında sorun yaratabilir. Bu açıdan, Avrupa Parlamentosu’nun içindeki pozisyonlar özel önem taşıyacaktır.

Bu şartlar altında, konuya yakın ilgi duyan, bütünleşme sürecine gönül vermiş ve daha önce önemli kamu görevlerinde bulunmuş

bir grup Avrupalı, Mart 2004'te Bağımsız Türkiye Komisyonu'nu kurdular. Amaçları, Türkiye'nin olası üyeliğiyle ilişkili temel zorlukları ve fırsatları incelemektir. Komisyon üyeleri yoğun tartışmalar yapmak için düzenli olarak bir araya geldiler, Türkiye'yi ziyaret ettiler ve farklı uzmanlık açılarından durumu incelediler. Avrupa kurumları ile yakın temasta oldular. Bağımsız Komisyon'un çalışma programına, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye ile ilgili bir sonraki İlerleme Raporu için gözden geçirmekte olduğu konular dahil edilmedi.

Bu raporda, Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun bulguları sunulmaktadır. Burada yer alan görüşler, Komisyon üyelerinin kişisel görüşleridir. Bu raporla Komisyon, önümüzdeki yıllarda Avrupa'nın önündeki en zorlu konulardan biri olan Türkiye'nin katılımı konusunda nesnel ve mantıksal tartışmalara katkıda bulunmayı ümit etmektedir.

I Avrupa'da Türkiye

“Birlik, değerlerine saygılı ve bu değerleri birlikte geliştirme taahhüdünü paylaşan tüm Avrupa devletlerine açık olacaktır.”
Avrupa Anayasasını Oluşturan Antlaşma, Madde 1

Avrupa Birliği'ne üyelik koşulları yukarıdaki hükümlerle tanımlanmıştır ve benzer ifadelerle 1957 Roma Antlaşması'ndan başlamak üzere daha önceki pek çok antlaşmada rastlamak mümkündür. Buna göre, devletin 'Avrupalı' olması gerekmektedir. Birlik'in, Anayasal Antlaşma'nın 2. maddesinde 'insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı' olarak ifade edilen değerlerine uyması gereklidir. Ayrıca, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde, üyeliğin siyasi, ekonomik ve kurumsal boyutlarını ve siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaç olarak belirtildiği üyelik yükümlülüklerini içeren somut kriterler kabul edilmiştir.

Kopenhag kriterlerinde yer alan bir ifade, Türkiye'nin üyeliğinin zamanlaması açısından özellikle önemli olabilir: “Bir taraftan Avrupa bütünleşmesinin ivmesi korunurken, diğer taraftan Birliğin yeni üye kabul etme kapasitesi, gerek Birliğin gerekse aday ülkelerin genel çıkarları açısından önem taşıyan unsurlardan biridir.”

Son olarak, Anayasal Antlaşma'nın 1. maddesinin, gerekli tüm koşulları yerine getiren aday ülkelere üyeliği, mevcut üyelerin bahşedeceği bir lütuf değil, bir hak olarak sunduğu şeklinde yorumlanması gerekir.

Türkiye bir Avrupa ülkesi mi?

Bu sorunun yanıtı, coğrafya, kültür, tarih, Türkiye'nin kendi seçimleri ve diğer Avrupa ülkelerinin Türkiye'yi kabullenme düzeyleri gibi pek çok etkene bağlıdır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra, Türkiye'nin kıta Avrupa'sındaki toprakları toplam alanının %3'üne geriledi. Ancak, Türkiye nüfusunun %11'i ve Türkiye'nin ekonomi ve kültür başkenti olan İstanbul halen bu alan üzerinde bulunuyor. Türkiye, hiç şüphesiz, Avrupa ile Asya'yı ayıran çizgi üzerinde yer alıyor; toprakları her iki kıtaya da yayılıyor. Avrupa'nın kuzey, batı ve güney sınırları tartışmasızken, doğu ve güney-doğu sınırları değişken ve yoruma açıktır. Yanıtın yalnızca coğrafyada yatmadığı aşikardır.

Türkler Anadolu'ya 11. yüzyılda girdiler ve Osmanlı İmparatorluğu'nu kurup genişleterek 1453'te İstanbul'u aldılar. Böylece, sadece Bizans ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun değil, aynı zamanda Anadolu'daki zengin Yunan-Latin ve Yahudi-Hıristiyan kültürünün de varisi oldular. 'Tarihin babası' olarak bilinen

Bugün, Türkiye'nin kalbi olan bölge, Avrupa medeniyetinin beşiklerinden biriydi

Halikarnas'lı Herodot, La Fontaine'in masallarına ilham kaynağı olan Ezop, gurmelerin koruyucusu Lucullus, Demre Papazı ve Noel Baba'nın atası olan Aziz Nikola ve döneminin en zengin adamı olan Krezüs bu bölgedendir. Aynı şekilde, Truva, Bergama, Efes ve Nuh'un gemisinin durduğu Nemrut Dağı hep

bu bölgede yer almaktadır. Aziz Peter bir Hıristiyan topluluğuna ilk kez Antakya'da vaaz vermiş, Aziz Paul Tarsus'ta doğmuş, ilk misyonerlik gezisini Anadolu'ya yaparak Hıristiyanlığı ilk kez Yahudiliğin sınırlarının ötesine taşımış ve bir dünya dini olması yolundaki ilk adımı atmıştır. Bütün bunlar bize, bugün Türkiye'nin kalbi olan bölgenin, Avrupa medeniyetinin beşiklerinden biri olduğunu hatırlatmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu, tarihinin büyük bölümünde, Avrupa siyasetinin önemli unsurlarından biri olmuş; çoğu zaman diğer pek çok Avrupalı güç gibi fetihlerde bulunmuş, kimi zaman ise Fransa gibi önemli Avrupa devletleriyle yakın ittifaklar kurmuştur. İmparatorluk, belirli dönemlerde, 1492'de İspanya'dan gelen binlerce Yahudi mülteci için olduğu gibi Avrupa'da baskı gören topluluklar için sığınacak bir yer olmuştur. Bu durum, farklı dini toplulukların yan yana yaşadığı ve sadakatleri karşılığında kendilerine, Kuran'da yer alan 'Kitap sahibi topluluklara' (Hıristiyanlar, Yahudiler ve Zoroastrianlar) özel hoşgörü gösterilmesi ilkesinin ötesinde haklar

ve ayrıcalıklar tanıyan Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneklerinin bir yansımasıdır. Osmanlı İmparatorluğu Avrupa tarihinin o denli parçasıdır ki, 1856'da Kırım Savaşı sona erdiğinde Bab-ı Ali, Avusturya, Fransa, Büyük Britanya, Prusya, Sardunya ve Rusya ile birlikte Avrupa'nın kaderini tayin etmek üzere 'Avrupa İttifakı'na ('European Concert') davet edilmiştir.

Türkiye'nin Avrupalı bir güç olarak kabul görmesi, 19. yüzyıldan itibaren gerilemekte olan bir imparatorluğa taze kan vermek üzere Osmanlı Sultanları'nın ardarda yaptıkları ve İmparatorluğu "Batılılaştırma"yı amaçlayan büyük gayretlerle örtüşür. Özellikle Fransa'nın etkisinde yapılan reformlarla Osmanlı'ya özgü kurumlar kaldırılmış, ordu modernleştirilmiş, devlet idaresi merkezleştirilmiş, posta idaresi kurulmuş, ilk kez kağıt para basan bir Osmanlı Bankası açılmış, Fransızca eğitim veren Galatasaray Lisesi'nin kurulmasını da sağlayan zorunlu ilköğretime geçilmiş, modern tıp eğitimine başlanmış ve yeni medeni kanun ve ceza kanunu kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, 1871'de Fransa'nın Prusya'ya yenilmesiyle reformların etkisini kaybetmesi ve batılılaşmanın yerine imparatorluğun İslami niteliğinin vurgulandığı bir tepki hareketinin doğması rastlantısal değildir. Ancak, tüm amaçlarına ulaşamamış olsa bile, reform dönemi imparatorluğu derinden değiştirmeyi başarmıştır.

Daha ileriki yıllarda, yine Avrupa'nın ve özellikle Fransa ve İngiltere'nin etkisiyle gelişen 'Genç Osmanlılar' hareketi, anayasal bir hükümet modeli önermiş, özgürlük ve vatandaşların siyasi hakları gibi konuları gündeme taşımıştır. Bu arada, 'Anavatan' fikri ortaya çıkmış ve eskiden sadece Sultan'a duyulan liyakat bölünmeye başlamıştır. Sultan'ın büyük tepkisiyle karşılaşan Genç Osmanlılar, anayasal monarşinin kurulması için gerekli zemini oluşturacak ilk liberal muhalefet olarak siyaset sahnesinden çekilmişlerdir. Ancak özgürlük konusundaki idealleri yaşamış ve batılılaşmış elit subayların desteğini alarak devrim yolunu seçen "Jön Türkler" ce benimsenmiştir. Jön Türkler de, aynı dönemin diğer siyasal akımları gibi, Avrupadaki felsefe ve sosyoloji ekollerinden etkilenmişlerdir. Jön Türklerin kalıcı başarısı, Türk ulusal kimliğini ve Türkiye'nin ayakta kalması için vazgeçilmez gördükleri sürekli batılılaşma sürecini başlatmış olmalarıdır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı reformların ve başarıyla sürdürdüğü ulusal bağımsızlık mücadelesinin temelinde yatan kavramsal zemin işte budur. Atatürk, ülkesini çağdaş ve medeni bir devlet

yapısına kavuşturmayı arzulamıştır. O ve reform yanlısı Türkler için medeniyet demek batı medeniyeti demektir: “Medeni olmayan insanlar, medeni olanların ayakları altında kalmaya mahkumdur. Medeniyet Batıdır, Türkiye'nin hayatta kalması için parçası olması gereken modern dünyadır. Millet, muasır medeniyetin tüm milletlere sunduğu hayat tarzını ve yöntemlerini, gerek şeklen gerekse ruhen, aynen ve tamamen benimsemeye kararlıdır”.

Atatürk'ün reformları arasında, Padişahlık'ın, Hilafet'in ve Ulema'nın lağvedilmesi, şeriat kanunlarının kaldırılması, İsviçre'ninkini model alan yeni Medeni Kanun'un kabulü, Arapça harflerin yerine Latin alfabesinin benimsenmesi, Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin kaldırılması, ay takviminden güneş takvimine geçilmesi, Cuma yerine Pazar'ın tatil günü olması ve kadınlara siyasal haklar tanınması sayılabilir. Bu reformlar, Türk toplumundan İslam'ın ve İslami değerlerin tamamen silinmesini amaçlıyorlarmış şeklinde yanlış algılanmamalıdır. Atatürk'ün projesi, Türk kanunlarında ve adli sisteminde, İslam'ın siyasi işlevini ve dini kurumların etkisini yok etmektir. Amacı, dinin insanların vicdani meselesi olarak kalmasıdır ve bu konuda başarılı olmuştur. Atatürk'ün reformlarıyla Türkiye modern laik bir devlet olarak gelişmeye başlamıştır.

Atatürk'ün reformlarıyla Türkiye modern laik bir devlet olarak gelişmeye başlamıştır

Türkiye ve Avrupa bütünleşmesi

Avrupa'ya ait değer ve ilkelerin koruyucusu olan Avrupa Konseyi, Ağustos 1949'da, Londra Antlaşması imzalandıktan birkaç ay sonra Türkiye'yi tam üye olarak kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin üyelik için gerekli iki koşul olan Avrupa ülkesi olma ve insan hakları, çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygılı olma ilkelerini yerine getirdiğine hükmetmiştir. İkinci koşulda belirtilen konularda Türk anayasasında gerekli teminatlar verilmiştir.

Türkiye'nin Avrupalılıkla ilgili kimliği hiçbir zaman gündeme getirilmemiştir. Soğuk savaş döneminde, Türkiye'yi batı kampına almak stratejik çıkar olarak her şeyin önüne geçiyordu. Türkiye, 1951 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı'na (NATO) katıldı ve Avrupa-Atlantik savunma sisteminin köşe taşlarından biri oldu. Aynı şekilde, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na (OEEC, daha sonra OECD), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (AGİK, daha sonra AGİT) ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'na (EBRD) üye

oldu. Bugün Türkiye, Avrupa çapında tüm önemli kurumlara üyedir; bunun tek istisnası Avrupa Birliği'dir.

Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) ortak üyelik başvurusunda bulundu. 1960 askeri darbesinden kaynaklanan bir gecikme sonunda 1963 yılında Ankara Ortaklık Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın 28. maddesi üyelik perspektifini temkinli sözcüklerle şöyle ifade eder: “Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Anlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını inceleyeceklerdir”.

Ortaklık Anlaşması'nın asıl amacı, aşamalı olarak bir gümrük birliği oluşturulmasıydı ve 1970 tarihli Katma Protokol'de ayrıntılı olarak belirtildiği üzere gümrük birliği yirmi iki yıllık bir dönem sonunda gerçekleşecekti. Ankara Anlaşması'nın uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi izlemekle Ortaklık Konseyi görevlendirildi. Birkaç kere yaşanan gecikmeden sonra, Gümrük Birliği ancak 1996 yılında yürürlüğe girdi. Bu birlik sayesinde gümrük tarifeleri ve kotaları büyük çapta ortadan kaldırıldı ancak başlangıçta öngörülen insan, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı gerçekleştirilemedi.

14 Nisan 1987'de Türkiye Avrupa Topluluğu'na (AT) üyelik için başvuruda bulundu. Avrupa Komisyonu ise bu başvuruya ilgili görüşünü ancak Aralık 1989'da bildirdi. İki ay sonra Avrupa Birliği Konseyi tarafından da onaylanan bu görüş doğrultusunda katılım

Türkiye'nin üyelik için uygunluğu pek çok ortamda defalarca teyit edilmiştir

müzakerelerine geçilmesi birkaç nedenle reddedildi. Topluluğun, Avrupa Tek Senedi'ni kabul etmiş olması nedeniyle önemli değişimler yaşadığı; dolayısıyla böyle bir aşamada yeni bir katılım müzakere sürecine girmesinin uygun olmayacağı söylendi. Ayrıca, Türkiye'deki ekonomik ve siyasi durum, özellikle de “Türkiye ile Topluluk üyesi bir devlet arasındaki anlaşmazlığın olumsuz etkileri ve Kıbrıs'taki durum” Komisyon'da Türkiye'yle üyelik müzakerelerine hemen başlanmaması gerektiğine ilişkin bir kanı oluşturmuştu. Onun yerine Komisyon, Türkiye için, Türkiye'nin “Topluluğa üyelik için uygunluğu konusunda tereddüt doğurmayan” bir dizi destekleyici tedbirin devreye sokulmasını önerdi. İlginç bir nokta, yine 1987 yılında, Fas'ın Avrupa Birliği üyeliği için yaptığı başvuru talebinin Avrupa-dışı bir ülkeden gelmesi gerekçesiyle hemen reddedilmesiydi.

İzleyen on yıl içinde, AB Konseyi, Genel İşler Konseyi ve Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmaya uygun olduğunu pek çok ortamda defalarca teyit ettiler. Aynı zamanda,

Türkiye'nin insan hakları sicili dahil olmak üzere siyasi ve ekonomik sorunlarının, katılım müzakerelerinin başlamasının önündeki engeller olduğu sürekli olarak vurgulandı. Özellikle 1997'de Lüksembourg Zirvesi'nde, Türkiye dışında, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Kıbrıs ile katılım süreci başlatılırken bu tutum çok belirgindi.

10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de toplanan AB Konseyi'nde ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası yaşandı ve Konsey, "Türkiye, diğer devletlere uygulananlarla aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday ülkedir" kararını aldı. Bu kararla, Türkiye'ye katılım için net bir rota verildi. Katılım Ortaklığı, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan yıllık İlerleme Raporları ve hazırlık mahiyetinde müktesebat tarama süreçlerinin başlamasıyla Türkiye'deki reform çabaları tetiklendi ve desteklendi. Değişim süreci güçlü bir ivme yakaladı ve bu ivme Ekim 2002'de yapılan Brüksel Zirvesi'nde AB Konseyi kararlarına şöyle yansdı: "Türkiye, Komisyon'un Düzenli Raporu'nda belirtildiği üzere, Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirme konusunda önemli adımlar atmış, ekonomik kriterler ve müktesebata uyum konusunda ilerleme kaydetmiştir. Bunlar, Türkiye'yle katılım müzakerelerinin başlamasını gündeme getirmiştir". Birlik, reform çabalarının sürmesi ve uygulama konusunda yeni somut adımlar atılması için de Türkiye'yi teşvik etmiştir.

İki ay sonra, Aralık 2002'de Kopenhag'da toplanan AB Konseyi, Türkiye'nin üyelik kriterlerini yerine getirmede kaydettiği önemli ilerlemeyi kabul ederken, bir yandan da uygulamada halen yaşanan eksikliklere dikkat çekmiştir. AB Konseyi, müzakerelerin başlaması için bir tarih verilmesi konusunda Türkiye'nin ısrarlı talepleri sonucunda, Aralık 2004'te, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyup uymadığını incelemeyi ve uyduğu takdirde gecikmeden katılım müzakerelerine başlamayı kararlaştırmıştır. Türkiye'ye üyelik sürecinde yardımcı olmak için Katılım Ortaklığı güçlendirilmiş, katılım öncesi mali yardım belirgin biçimde artırılmış ve AT-Türkiye arasında varolan gümrük birliği genişletilmiş ve derinleştirilmiştir. 2003 yılının başından itibaren, Türkiye hükümeti reform gayretlerini çok ciddi olarak hızlandırıp yoğunlaştırarak AB Konseyi'nin koşullarını yerine getirme konusundaki kararlılığını ortaya koymuştur.

Avrupa kurumlarının yıllar boyunca verdikleri resmi demeç ve kararlarda büyük bir tutarlılık görülmektedir: Türkiye, tüm üyelik kriterlerini yerine getirdiği anda Avrupa Birliği'nin

kapıları kendisine açık olacaktır. Ancak bu ifadeler, bazı Avrupa hükümetlerinin Türkiye'nin Avrupa emelleriyle ilgili olarak zaman zaman sergiledikleri ve Türkiye'nin üyeliği konusunda şüpheler doğuran muğlak tavırları olduğu gerçeğini gizlemektedir. Türkiye ile ilgili olarak, ülkenin büyüklüğünden sosyo-ekonomik açıdan geri oluşuna, insan hakları sicilinin zayıflığından üyeliğin olası maliyetlerine, kontrolsüz göç tehdidinden Birlik'in kurumsal olarak böyle bir üyeliğe ne kadar hazır olduğuna uzanan bir çok farklı argüman ortaya atılmıştır. Ancak, tereddütlerin esas nedeni olan ve sosyal ve kültürel farklılık adı altında ifade edilen din boyutundan çok nadiren ve çekinerek söz edilmiştir. Bu tür çekincelere rağmen, Türkiye'nin Avrupa için stratejik önemi ve Türkiye'yle yakın ilişki içinde olma isteği her zaman baskın çıkmış; her AB üyesi hükümet, mutabakatla alınan kararlara imzasını atmıştır.

Türkiye, bu yıllar içinde, Batı'ya yönelimi konusunda en ufak bir şüpheye bile zemin oluşturmamıştır. Büyük bir kararlılık ve katılımı Avrupa bütünleşme sürecinin içinde yer almıştır. Türkler, bazı açılardan haklı olarak, ülkelere halen olumsuz hisler duyulmasından ve geçmiş çağlara ait 'Haçlı Ruh'u'nun tamamen ortadan silinmemiş olmasından şikayet etmektedirler. Atatürk'ün deyişiyle "Batı her zaman için Türklere karşı önyargılı olmuştur ama biz Türkler daima Batı'ya doğru ilerledik".

Bugün Türkiye'de liderler, "Türkiye AB üyeliğine yaklaştıkça, Avrupa'daki direncin de o denli artmasından" endişe duyuyorlar. Bu bağlamda, Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili bazı sorunların hem gerçek hem de önemli olduğundan bahsetmiyorlar ve erken katılımın önündeki engellerin bir çoğunun iç kaynaklı olduğu gerçeğini göz ardı edebiliyorlar. Ülkedeki reform süreci ancak 1999'da AB Konseyi'nin Türkiye'ye aday üyelik statüsü tanınması ve 2002'de katılım müzakereleriyle ilgili aldığı tarihi kararlardan sonra son sürat ilerlemeye başladı. Bugün ise Türk hükümeti gerekli tedbirleri daha önce eşine rastlanmamış bir kararlılık ve etkinlikle alıyor.

II Fırsatlar

Hiç şüphesiz, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği hem Birlik hem Türkiye açısından ciddi zorlukların yanı sıra önemli fırsatlar ve yararlar da getirecektir. Ayrıca, Türkiye'nin Birlik'e üyelik talebinin reddedilmesinin maliyetleri ve diğer olumsuz sonuçları da dikkate alınmalıdır.

Avrupa Birliği neler kazanabilir?

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi, Avrupa'nın kapalı bir 'Hıristiyan Kulübü' olmadığı kesin kanıtı olur. Birlik'in özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı gibi ortak değerlere dayalı, çeşitlilikten güç alan, dışlayıcı olmayan ve hoşgörülü bir topluluk olduğunu teyit eder. Yirmi birinci yüzyılın, çoğu zaman cehalet ve önyargılarla beslenen ve uluslararası terörizm gibi suç unsurlarının çıkarlarına alet edilen büyük kültürel tartışmasında, çok-kökenli, çok-kültürlü ve çok-dinli bir Avrupa, dünyanın geri kalanına 'Medeniyetler Çatışması'nın insanlığın kaçınılmaz kaderi olmadığı mesajını çok güçlü şekilde verebilir. Avrupa, radikal İslamcılarının yaymaya çalıştığı dışlayıcı, hizipçi ve kapalı toplum modeline alternatif bir model sunarak, 'Batı' ile İslam dünyasının ilişkilerinde azımsanmayacak bir rol oynayabilir. Birlik büyük saygı ve itibar kazanabilir ve dünyanın pek çok bölgesindeki "yumuşak gücü"nü artırabilir.

Türkiye'nin üyeliği, İslam ve demokrasinin bağdaşabileceğine ilişkin bir kanıt daha olur. Tabii ki, farklı kültürel kökenler, iki yüzyıllık Batı yönelimi ve Atatürk'ün laik demokrasiyi yerleştirmek için gerçekleştirdiği devrimsel dönüşüm nedeniyle Türkiye'nin deneyimi benzersizdir; başka İslam ülkelerine kolayca aktarılması mümkün değildir. Ancak, Türkiye'nin Avrupa bütünleşme sürecine

başarıyla dahil edilmesi, İslam dünyasına, dini inanç ve geleneklerle çağdaş toplumların evrensel olarak kabul edilen ilkeleri arasında yaşanan ikileme çözüm bulmanın mümkün olabileceğini gösterir.

Avrupa Birliği'nin dünya siyasetinde daha büyük sorumluluklar almayı istediği bir dönemde Türkiye'nin üyeliği, Birlik'in dış politika oyuncusu olarak gücünü önemli ölçüde artırır. Gerek Avrupa Birliği'nin yeni güvenlik stratejisi olan ve Aralık 2003'te kabul edilen "Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Avrupa", gerekse Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'nun geliştirdikleri "Geniş Avrupa- Komşuluk" kavramı, Avrupa'nın güvenliği için Avrupa'nın güneyinin önemine değinmiş ve kıtanın komşularında istikrarın gerekliliğini vurgulamıştır. Jeo-stratejik konumu nedeniyle Türkiye, Birliğin Orta Doğu, Akdeniz, Orta Asya ve Güney Kafkaslar gibi hayati önem taşıyan bölgelerdeki dış politika atılımlarına yeni boyutlar getirecektir.

Avrupa için gerek tarihsel gerekse güvenlik açısından önemi nedeniyle özel bir yeri olan Orta Doğu'da ise, Birlik hem profilini hem de itibarını büyük ölçüde geliştirebilir. Filistinlilere en büyük yardımı sağlamasına, İsrail ve Arap ülkeleriyle yakın ticari ilişkilere

sahip olmasına rağmen Avrupa, İsrail-Filistin sorunu için çözüm arayışlarında ancak çok mütevazı bir rol oynayabilmiştir. Bu karmaşık konuda, Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğine meydan okuma niyeti gütmeyen de, daha etkili ve sesini duyuran bir Avrupa faktörüne gerek olduğuna işaret edilmektedir. Türkiye her iki tarafla da iyi ilişkiler içindedir ve hem İsrail hem de Arap dünyası nezdinde itibar sahibidir. Üyeliği, hiç şüphesiz, Birlik'in Orta Doğu'daki

ağırlığını artırır ve Birlik, kazanacağı ağırlığı, stratejik olarak son derece kritik olan bu bölgede barış ve istikrar sağlamayı amaçlayan ortak gayretler için kullanabilir.

Avrupa Birliği'nin daha geri planda kaldığı Karadeniz havzası, Güney Kafkaslar ve Orta Asya'da da benzer fırsatlar söz konusudur. Türkiye, coğrafi, kültürel, dinsel ve dilden kaynaklanan nedenlerle bu bölgede faal bir oyuncu olmuştur. 'Barselona Süreci'nin taraflarından biri olarak Türkiye, Kıbrıs ve Malta ile birlikte, Akdeniz'de şu ana dek hayal kırıklığı yaratan işbirliğine çok istenen ivmeyi kazandırabilir.

Genel olarak bakıldığında, Türkiye'nin üyeliği, AB'nin Güney politikalarına güç katabilir ve Finlandiya sayesinde oluşan 'Kuzey Boyutu'na yeni ve güçlü bir 'Güney Boyutu' ekleyebilir. Bu bir tehlike olarak değil, bir fırsat olarak görülmelidir. Türkiye'nin üyeliğinin

Avrupa, dünyanın geri kalan kısmına 'Medeniyetler Çatışması'nın insanlığın kaçınılmaz kaderi olmadığı mesajını çok güçlü bir şekilde verebilir

Avrupa'yı Orta Doğu'da yaşanan sorunların içine çekeceğine ilişkin kimi zaman gündeme getirilen görüş ikna edici değildir. Bu sorunlu bölgedeki gelişmelerin, Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerle doğrudan sınır sahibi olunsa da olunmasa da Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı üzerinde büyük etkileri olmaktadır. Avrasya bölgesinin kalbindeki kilit konumu ve geniş Orta Doğu bölgesinin batı ayağı olarak Türkiye, Avrupa'nın bu bölgedeki faaliyetlerine tartışmasız yarar sağlayacaktır.

Oluşmakta olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) için, Türkiye'nin kayda değer askeri yetenekleri ve ülkenin ileri üs olarak potansiyeli önemli ve çok istenen özelliklerdir. Türkiye, uzun yıllardır, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Kosova dahil pek çok uluslararası barış koruma operasyonuna önemli katkılarda bulunmuş, Makedonya'da Avrupa Birliği yönetimindeki asker ve polis misyonlarına katılmıştır. Aralık 2002'ye kadar Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Destek Kuvveti'nin (ISAF) komutasını üstlenmiştir. Türkiye'nin 2002 yılında AB-NATO ilişkilerinde varılan kapsamlı anlaşmadaki mutabakatı sayesinde, askeri kriz yönetimi konusunda işbirliği mümkün olmuş, "Berlin Plus" gündeminin uygulanması konusundaki engeller aşılmıştır.

Bunların yanı sıra Türkiye, AGSP'nin etkinliğini ve yeteneklerini günümüz dünyasının güvenlik sorunlarına en uygun şekilde iyileştirmek amacıyla Avrupa'nın Geleceği ile ilgili Konvansiyon çalışmalarına faal bir biçimde katılmıştır. NATO'nun en güçlü ortaklarından biri ve AGSP'ye yatkınlığı nedeniyle Türkiye, Avrupa savunma sistemi için büyük bir değer olacaktır. Bu arada, uluslararası terörizm, örgütlü suçlar, insan kaçakçılığı ve yasa dışı göç gibi güvenlik ve istikrar için yeni tehditler açısından da Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği, adalet ve içişleri konularında daha yakın ve karşılıklı yarar getirecek işbirliğine imkan sağlayacaktır.

Birliğin siyaset ve güvenlik alanlarındaki rolünü artırmanın yanı sıra Türkiye, Avrupa'nın dünyadaki ekonomik ağırlığına da azımsanmayacak bir katkı yapabilir. Türk ekonomisi daha bir süre eksikliklerden ve dengesizliklerden kaynaklanan sorunlar yaşayacak olsa da, büyük bir potansiyele sahiptir. Ülke büyüktür, önemli kaynakları vardır ve genç, iyi eğitilmiş, son derece nitelikli bir işgücüne sahiptir. Bugün yetmiş milyona ulaşan nüfusu ve devamlı artması beklenen satın alma gücüyle Türkiye'nin AB üyesi ülkelerin malları için iyi pazar olma potansiyeli her geçen gün daha önemli hale gelecektir.

Hazar havzasının dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz

kaynaklarından biri olduğunun ortaya çıkmasının ardından Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının yapımına başlanması, Türkiye'nin enerji kaynakları için transit ülke rolünü gözler önüne sermiştir. Türkiye'nin jeopolitik konumu ve komşu ülkelerde on milyonlarca Türk kökenli insanla yakın bağları da, Avrupa'nın Orta Asya ve Sibirya bölgesindeki olağanüstü kaynak zenginliğine erişimine yardımcı olabilir ve Orta Doğu, Hazar havzası ve Rusya'dan gelen enerji kaynaklarının Avrupa'ya temininde Türkiye'yi hayati bir unsur haline getirebilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Orta Doğu'daki komşu ülkelere su temini konusundaki belirleyici konumu önemli bir katma değerdir.

Türkiye'nin Avrupa'ya ihtiyacı var

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin 'Brüksel'i memnun etmek' için değil, kendisi için kapsamlı reformlar yapması gerektiğini defalarca vurgulamıştır. Bu haklı ve ileri görüşlü bir değerlendirmedir. Yine de, AB üyeliğinin gerçekçi bir olasılığa dönüşmüş olması ve buna paralel olarak katılım müzakerelerine başlamak için Aralık 2004'e kadar Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirme zorunluluğu, Türk hükümetinin son yıllarda başlattığı reform süreci için tartışmasız bir katalizör olmuştur.

Çok sayıda anayasa değişikliği ve sekiz 'uyum paketi' ile elde edilen ilerleme gerçekten etkileyicidir. Alınan önlemler arasında ölüm cezasının kaldırılması, işkence ve kötü muameleye karşı tedbirler ve cezaevi sisteminin reformu da vardır. İfade, örgütlenme ve basın özgürlükleri konularında gazetecilerin, akademisyenlerin ve insan hakları savunucularının özgürlüklerine mal olan bazı kötü şöhretli kanunlar lağvedilmiş, ağır kısıtlamalar kaldırılmış, daha fazla sorumluluk ve şeffaflık sağlayan hükümler getirilmiştir. Sistemik insan hakları ihlallerinin bir kaynağı olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri tamamen kaldırılmıştır. Bu bağlamdaki önemli gelişmelerden biri de, Türkiye'nin uluslararası insan hakları mevzuatını kendi ulusal kanunlarının üzerinde tutmayı kabul etmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarına göre Türk mahkemelerinde yeniden yargı yolunu açmasıdır.

Kamu idaresi ile hükümetin küçültülmesi, parlamentonun rolünün güçlendirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin yaygınlaştırılması ve dini hak ve özgürlüklerin artırılması konularında da ilerleme kaydedilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) görev, yetki

ve işlevleri önemli ölçüde değiştirilmiş ve asker-sivil ilişkilerinin çerçevesi AB üyesi devletlerce kabul edilmiş uygulamaya daha yaklaşmıştır. Bu ve askeri harcamaların tümüyle meclis kontrolüne girmesi gibi tedbirler, ülkenin siyasi süreçlerine asker müdahalesini daha da azaltacaktır.

Güneydoğu'da 25 yıl boyunca temel özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olan olağanüstü hal uygulamasının kaldırılması, bu bölgede yaşayan Kürtlerin yaşam kalitesini belirgin biçimde artırmıştır. Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayınlarına ve eğitime izin verilmesi ve azınlık gruplarının kültürel faaliyetlerine daha hoşgörülü yaklaşılması da etnik gruplar arasındaki ilişkiler üzerinde olumlu bir etki yapacaktır.

Rahatlıkla ifade etmek gerekir ki, Türkiye'nin son iki yılda yaptığı reformlar son on yılda yaptıklarından fazladır. Ülkenin siyasi ve hukuki sistemi derinden değişmiştir. Gerek bu nedenle gerekse demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konusunda elde

edilen önemli ilerleme sayesinde, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi geçtiğimiz bahar oturumunda, Türkiye için 1996'dan beri uygulanmakta olan izleme sürecini sona erdirmeye karar vermiştir. Ancak, tüm başarılarına rağmen, yeni kanunların devletin tüm birimlerinde ve ülkenin her yerinde etkin bir

biçimde uygulanması için kararlı gayretlere ihtiyaç vardır. Özellikle de hukukun üstünlüğü, etnik ve dini azınlıkların hakları ve sivil-asker ilişkileri konularında kanuni değişiklikler ilgili tüm tarafların düşünce ve davranış biçimlerine de yansımalıdır. Hükümetin kurduğu İzleme Grubu bu açıdan önemli bir rol üstlenmiştir. Reform sürecinin sürdürülmesi için Avrupa'nın yakın ilgisi ve Avrupa Komisyonu'nca yapılan izleme de hayati önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Kürt vatandaşları reform kararlarından çok faydalandıkları için Türkiye'nin AB üyeliğinin en güçlü savunucuları haline gelmişlerdir. Üyelik sürecinde yaşanacak bir aksaklık pek çok Türkiye'li Kürt'ün kendi vatanlarında uygun ve tatmin edici bir yer edinme isteklerine ket vuracak; bu isteklere imkan sağlamak amacıyla halen sürdürülen gayretlerin başarısız olması için şiddet kullanarak süreci durdurmaya kararlı radikal grupların eli güçlenecektir. Bu açıdan, Türkiye'deki Kürtlerin kaderinin, tüm bölgenin ve Irak gibi komşu ülkelerin istikrarına katkısı dikkate alınmalıdır.

Kıbrıs sorununun çözümü, Türkiye'nin katılım müzakerelerine başlamasının önkoşulu değilse de, adanın erken bir aşamada

birleşmesi Türkiye'nin taleplerine belirgin bir ivme kazandıracaktı. Türk hükümetinin yapıcı tavrı ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın çabalarına verdiği güçlü destek bir çok tarafça takdir edilmiştir. Önümüzdeki yıllarda, Kıbrıs'taki gelişmeler hangi şekle dönerse dönsün, Türkiye'nin AB üyeliğinin en azından adadaki bölünmüşlüğüne sona erdirilmesine yarayacağı söylenebilir.

Türkiye'nin Yunanistan'la ilişkileri de son yıllarda düzelmeye başlamıştır ve bugün Yunanistan, Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir. Bazı ihtilafli ikili meselelerin çözülmesi için çaba sarf edilmekte ve iki ülkenin Dışişleri Bakanları Ege Denizi ile ilgili tartışmalı konuları ele almak üzere hazırlık görüşmeleri için bir araya gelmektedir. Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması, büyük bir olasılıkla bu alandaki çözüm arayışlarını artıracaktır. Aynı şekilde, Türkiye'nin Avrupa'yla yakınlaşması diğer komşularıyla olan ilişkilerine de olumlu etkide bulunacaktır. Özellikle Ermenistan'la sınırların açılması ve ikili ilişkilerde, Avrupa uzlaşma ruhu içinde Türkiye'nin geçmişte yaşamış trajik olayları kabul etmesi de dahil, iyileşmeler yaşanması umulabilir.

Türk hükümetinin ve toplumunun Avrupa standartlarına her açıdan uymak için gösterdiği olağanüstü çabalar göz önüne alındığında, bu yılın sonunda AB üyeliği konusunda geri dönüşü olmayan bir adım atılacağına ilişkin yaygın bir beklenti oluşmuştur. AB Konseyi'nin alacağı olumsuz bir karar, Türkiye'de Avrupa'nın kendilerini reddettiği şeklindeki köklü inancı pekiştirecek ve üyelik kriterlerine tam uymadıkları argümanının aslında gerçek itiraz nedeni olan dini ve kültürel farklılıklar yerine bahane olarak kullanıldığı fikrini doğuracaktır. Halk desteğinin azalması ve AB üyeliğine karşı daha görünür bir muhalefetin oluşması, Erdoğan hükümetini ciddi biçimde zayıflatabilir ve dönüşüm sürecinin durmasına yol açabilir. Aynı zamanda, Türkiye'nin Avrupa'yla bütünleşme dışında geçerli bir alternatifi olmadığı da anlaşılmalıdır. Orta Asya ya da Karadeniz bölgesindeki ülkelerle büyük bir ittifak fikri yalnızca bir hayaldir. Türkiye'nin siyasi sınıfları ve halkı bu nedenle devamlı Avrupa'ya odaklanmıştır. Türkiye'nin umutları söndürüldüğü takdirde, aşırı milliyetçi ve İslam akımlar güçlenebilir ve Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde şiddet artarak, istikrarın bozulmasına ve ordunun tekrar daha belirgin bir rol üstlenmesine yol açabilir.

Türkiye'nin son iki yılda yaptığı reformlar son on yılda yaptıklarından fazladır

III Zorluklar

Türkiye büyük, fakir ve Müslüman'dır. Bu üç etken, Türkiye'nin AB'ye katılımını zorlaştırmakta, Avrupa'nın pek çok yerinde endişelere ve itirazlara yol açmaktadır.

AB'ye etkileri

Sürecin zor ve uzun olacağı varsayımından yola çıkıldığında, üyelik müzakereleri 2005'te başlasa, Türkiye en erken on yıl içinde üye olabilecektir. O zamana dek, hem Birlik hem de Türkiye önemli değişimler yaşayacaktır. 2015'te AB (Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan dahil) en az 28 üyeli olacaktır. Diğer Balkan devletlerinin statüsü de bölgedeki siyasi ve ekonomik gelişmelere bağlı olacaktır. Avrupa kurumlarının genişleyen üyeliğe daha iyi uyum sağlamalarına imkan veren anayasal düzenlemeler yürürlükte olacaktır. 2007-2013 bütçe dönemi sonunda, yeni üye ülkelerle edinilen tecrübe ışığında, Birlik'in bölge ve tarım politikaları gözden geçirilecek ve gerekirse değiştirilebilecektir.

Katılım müzakerelerinin başarıyla sonuçlandırılması için tüm üyelik kriterlerinin yerine getirilmiş olması gerektiğinden, Türkiye de bu süre içinde kendi dönüşümünü derinleştirecek ve genişletecektir. Müzakerelere başlanmasının Türk ekonomisine önemli bir ivme kazandırması ve Türkiye'nin AB ülkelerine, özellikle de yeni üyelere göre mukayeseli konumunun iyileşmesi beklenmektedir. Nüfus artışıdaki düşüşe rağmen, Türkiye'nin nüfusu 2015 yılında seksen milyonu aşacak ve neredeyse Almanya'ninkine eşitlenerek, AB'nin toplam yeni nüfusunun %14'üne tekabül edecektir.

Gerek Birlik gerekse Türkiye açısından pek çok belirsiz nokta olduğundan, Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa kurumlarının işleyişine,

Birlik'in siyasi birlik projesine ve mali politikalarına etkisinin tam ne kadar olacağını tahmin etmek güçtür. Hiç şüphesiz, nüfusa dayalı kurumsal düzenlemelerde Türkiye önemli ağırlık kazanacak ve bugünkü "büyük dörtlü" ile (Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya) aynı konuma gelecektir. Özellikle Türkiye'ye Almanya kadar sandalye düşmesinin beklendiği Avrupa Parlamentosu'nda durum böyle olacaktır. Ancak normalde Avrupa Parlamentosu'nda, ülkelerin ulusal tavırlarına göre değil, siyasi parti eğilimlerine göre oylama yapılması, bu büyük temsili etkisini oldukça azaltacaktır.

AB Konseyi'ndeki oylamalarda ise, yeni anayasal antlaşmada öngörülen çifte çoğunluk sistemine göre, karar almak için çoğu durumda üyelerin %55'inin oyuna ihtiyaç duyulacak ve bu oyların AB nüfusunun %65'ini temsil etmesi gerekecektir. Bu sistem, üye devletlerin eşitliği ilkesi ile demografik ağırlıkları arasındaki farkları hassas bir dengeye oturtmaktadır. Böylece Türkiye, oylamanın ilk kademesinde Lüksembourg veya Malta ile aynı konumda olacak, ikinci kademede ise Almanya ve diğer büyük ülkelerle aynı konuma geçerek, özellikle kararları engelleyici azınlıklar oluşturmak konusunda önemli bir koz elde edecektir.

Öte yandan, AB'nin önemli faaliyet alanları ve özellikle ortak dış ve güvenlik politikası, savunma politikası ve mali politikası için mutabakat ilkesinin korunuyor olması, Birliğin karar alma sürecinde üye devletlerin nüfus büyüklüğünün önemini azaltmaktadır. Türkiye'nin üyeliğinin, Avrupa Komisyonu'nun yapısına herhangi bir etkisi olması pek olası değildir çünkü o zamana dek Komisyon üyelerinin sayısını azaltacak ve eşit koşullarda rotasyon ilkesini devreye sokacak kararlar uygulamaya konmuş olacaktır.

AB içindeki üç güçlü eksen olan büyük-küçük, fakir-zengin, federal yapıyı savunanlar-hükümetler arası yapıyı savunanlar açısından Türkiye'nin etkisini tahmin etmek daha kolaydır. Türkiye, büyük ülke grubunu güçlendirecek ve daha önceki genişlemelerde küçük devletlerden yana dönen ibreyi dengeleyecektir. Zayıf ekonomisi nedeniyle Türkiye'nin üyeliği, Birlik içindeki ortalama ekonomik standartları düşürecek ve AB'yi bütünde daha fakir hale getirerek, zengin üye devletler üstündeki talebin artmasına yol açacaktır. Son olarak da, Türkiye'nin Avrupa kurumları arasındaki dengede, statükonun devamını öngören hükümetler arası yapıyı desteklemesi beklenmektedir.

Türkiye'nin katılımının, siyasi Birliğin ve Birleşmiş Avrupa vizyonunun sonu olacağına dair pek çok şey söylenmektedir. Gerçekten de, benzersiz jeopolitik konumu, Orta Asya, Güney

Kafkaslar ve Orta Doğu'da güçlü çıkarları olan büyük bir Müslüman ülkenin üyeliği Birlik'in profilini değiştirecek ve dış politika yönelimini etkileyecektir. Ancak, temel soru olan 'finalité Europeenne' açısından bakıldığında, Avrupa projesinin, 1973'te İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın Topluluğa katıldığı genişleme başta olmak üzere, her genişleme turunda zaten değiştiği açıktır.

Altı kurucu ülkenin zamanla sıkı bir siyasi birlik gerçekleştirilmeleri mümkün olabilecek iken, bugün bu olasılık, her ne kadar ateşli Avrupa taraftarlarının kalbinde yatmaya devam etse de, yirmi beş üyeden oluşan heterojen bir grup için çok daha zor görünmektedir. Üye devletler arasında Birliğin geleceği konusunda yaşanan derin fikir ayrılıklarını gidermek için en iyi yöntemin, farklı hızlarda bütünleşme mi yoksa son yıllarda çoğu zaman sıkıntı verecek derecede yavaş ama düzenli adımlarla süreci ileri götüren pragmatik ve tereddütlü yaklaşım mı olacağı tartışma konusudur. Bu bağlamda, on yeni üyenin üstüne bir de Türkiye'nin üyeliği, mutabakatla çözüm yolunu daha da karmaşık hale getirirse bile, temel söylemde niteliksel bir değişime yol açmayacaktır.

Türkiye'nin diğer uluslararası örgütlerdeki performansına bakarak, Avrupa kurumları içinde hem kendi çıkarlarını şevk ve kararlılıkla savunması, hem de sorumlu ve işbirliğine yatkın bir tavır sergilemesi beklenebilir. Aday ülke olarak Türkiye, AB'nin tutumlarına uyumlu bir dış politika gütmeye özellikle dikkat etmektedir. Bu durum, Avrupa Komisyonu'nun 2003 İlerleme Raporu'nda da belirtilmiş ve "Türkiye'nin kendi dış ve güvenlik politikasını Avrupa Birliği ile uyumlu yürütmeyi sürdürdüğü" ve "OGDP çerçevesinde yapıcı rol üstlendiği" vurgulanmıştır. Türkiye'nin en güçlü etkisinin bu alanda olması muhtemeldir ve Türkiye sayesinde Birlik, Avrupa'nın güvenliği için hayati önemi nedeniyle Birlik'in yeni Geniş Avrupa kavramında da belirtildiği üzere, güneydoğusunda yer alan bölgelere odaklanmasını artırabilir.

Türkiye'nin katılımının finansal maliyetlerine gelince, bu aşamada somut tahminlerde bulunmak mümkün değildir. Son zamanlarda yayımlanan tahminlerin çoğu, AB'nin mevcut politikalarına ve Türk ekonomisinin bugünkü performansına dayanılarak yapılmıştır ve dolayısıyla spekülatiftir. Türkiye'ye aktarılacak paranın içeriği ve miktarı, katılım sırasında AB'nin benimseyeceği bölgesel politikalar ve tarım politikaları ile bütçedeki karşılıkları dahil, pek çok değişkene bağlı olacaktır. Birlik'in bütçesi büyük olasılıkla bugünkü uygulama olan, AB GSYİH'sının %1.24'ü ile bütçeye asıl katkısı sağlayan altı ülkenin önerdiği oran olan

%1 arasında bir yerde sabitlenecek ve böylece bütçenin 'patlama' yaşaması imkansız hale gelecektir. Ayrıca, halen geçerli olan ve üye ülkelerin AB bütçesinden alabilecekleri parayı – azami emme sınırı kabul edilen - ülke GSYİH'sının %4'üyle sınırlayan ilke de büyük olasılıkla uygulanmaya devam edecektir. Dahası, yeni üye devletlerin artan talepleri ışığında, Birlik içi dayanışma ilkesinin ne ölçüde eskisi gibi uygulanabileceği de ucu açık bir sorudur.

Türkiye açısından durum daha çok önümüzdeki on yıl içinde ülkenin sergileyeceği ekonomik kalkınmaya bağlı olacaktır. Bir çok uzmana göre, katılım müzakerelerinin başlaması, doğrudan yabancı yatırımların artması, büyüme hızının %5 ile %6'da sabitlenmesi ve Türk ekonomisine yıllardır musallat olmuş dönemsel krizlerin engellenmesi gibi hemen hissedilecek yararlar getirecektir. Öte yandan, her ne kadar devamlı küçülüyor olsa da Türkiye'nin tarım sektörü, bölgesel dengesizlikler ve kentsel-kırsal alanlar arasındaki farklılıklar önemli sorun kaynakları olmaya devam edeceklerdir. Türkiye'nin üyeliğinin mali etkileri konusunda çok sayıda öngörülemeyen faktör olduğundan, yapılabilecek en makul tahmin, Türkiye'nin epey bir yardıma aday olacağıdır. Yine de ayrıntılar, Türkiye'nin Birlik'e girdiği tarihteki şartlara ve katılım müzakerelerinin sonucuna bağlı olacaktır.

Müslümanlık faktörü

Türkiye'nin, Avrupa'ya yabancı sosyal ve kültürel gelenekleri taşıdığı düşünülen büyük ve Müslüman ağırlıklı nüfusu, pek çok Avrupalı'da Türkiye'nin üyeliği konusunda önemli bir rahatsızlık yaratmaktadır. Ayrıca, ordunun etkisinin azalmasıyla hiçbir engelle karşılaşmayacak olan siyasi İslam'ın demokratik sistemin tüm haklarından yararlanarak Türkiye'de ve dolayısıyla önemli bir AB üyesi devlette iktidara gelebileceğinden de korku duyulmaktadır.

Hiç şüphesiz, Türk toplumunun bazı kesimlerinde, kadın ve kız çocuklarını istismar eden geleneksel uygulamalar süregelmektedir. Aile içi şiddet, namus cinayetleri, görücü usulü evlilikler, kadınların okuma-yazma öğrenmemesine ve iş ve sağlık hizmetlerinden yararlanamamalarına yol açan yetersiz eğitim bunlardan bazılarıdır. Avrupa Konseyi Üye Devletlerin Yükümlülüklerine ve Taahhütlerine Uyum Komitesi Eş Başkanlarının, bu yılın başında hazırladıkları raporlarında belirttikleri üzere, batı ve doğu ile modern ve geleneksel Türkiye arasında kadın hakları açısından büyük fark vardır. Namus

cinayetlerinin %95'i doğu ve güneydoğu bölgelerinde işlenmektedir. Yine bu bölgelerde, başka bir aile üyesi tarafından öldürülmek ile istemedikleri bir evlilik yapmaya zorlanmak arasında kalan kadınlara alternatif olarak dayatılan intihar rakamları da ülkenin geri kalanına göre iki kat fazladır. Tabii ki, modern bir devlet için bu müsamaha edilebilir bir durum değildir ve sosyo- kültürel gelenekler ya da bölgenin ekonomik kalkınma eksikliği gerekçesiyle de meşru gösterilemez.

Olumlu açıdan bakıldığında, Türk yetkilileri, başka bir çağda kalmış olması gereken bu uygulamaları tamamen yok etme konusunda ciddiyetlerini açıkça ifade etmişlerdir. Meclis de, bu uygulamaların süregelmesine imkan veren yasal hükümlerin çoğunu iptal etmiştir. Namus cinayetleri ve kadınların karşılaştığı diğer sorunlar, medyada ve toplumda yoğun olarak tartışılmakta ve, ümit ederizki, ülkenin her yerinde tavır değişikliği için gerekli zemini oluşturmaktadır.

Siyasi İslam 'ın rolüne gelince, Atatürk tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren uygulanan laik sistemin doğası iyi anlaşılmalıdır. Atatürk'ün laiklik anlayışı, Fransa'daki 'laïcité' ilkesinden kavramsal boyutta ilham almış olabilir ama kesinlikle Fransa'daki gibi bir devlet ve kilise ayrımı içermez. Türkiye'de laiklik, dini inançların özel alana bırakılması ve Kuran'a dayalı yasaların kamu hayatından çıkarılması anlamına gelir.

İslam i kurumlar devlet kontrolündedir; devlet dini kurumları ve eğitimi denetler; okullar, hastaneler ve yetimhaneler dahil camilerin ve dini hayır derneklerinin faaliyetlerini düzenler ve imamları devlet memuru olarak istihdam eder.

1946'da çok partili sisteme geçilmesi ve siyasi İslam 'ın sistemde temsil edilmeye başlamasıyla, devlette dinin rolü tartışmaları giderek yoğunlaşmış ve sertleşmiş, daha sonra siyasi gerginliklere yol açarak, ordunun müdahalesi ve 'İslamcı' partilerin yasaklanmasıyla sonuçlanmıştır. Tartışmaların odağında, Müslüman bir ülkede, kamu hayatı içinde İslam 'ın daha görünür duruma gelmesinin gayet doğal ve demokratik bir hak olduğunu savunan İslam cı'larla bu talepleri dine dayalı bir devlet kurma gayreti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilkeleri açısından ciddi bir tehdit olarak algılayan laiklik yanlıları yer almaktadır.

Türkiye'nin olası Avrupa Birliği üyeliği çerçevesinde, 80 yıllık uygulama sonunda laikliğin Türk toplumunda ne kadar güçlü köklere sahip olduğu ve Türkiye'deki sistemin demokratik süreçler

kullanılarak Avrupa standartlarına uymayan bir siyasi yapıya dönüştürülmesi tehlikesinin ne kadar gerçek olduğu hakkında sorulabilir.

2000 yılında yayınlanan ve Türkiye'nin önemli düşünce üretim merkezlerinden TESEV tarafından yapılmış olan bir araştırma, gerek Türk hükümetinin, gerekse sivil toplum temsilcilerinin bu konuda verdikleri güvenceleri doğrulamakta ve laik sistemin ülke nüfusunun büyük desteğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kendilerini dindar Müslüman sayan, dini vecibelerini yerine getirmeye özen gösteren büyük çoğunluk, dinin siyasal hayatta yeri olmadığını düşünmektedir. Aynı araştırma, özellikle kadın-erkek eşitliği gibi konularda, muhafazakar akımlarla eğitim düzeyi arasında doğrudan ilişki olduğunu göstermektedir: eğitim düzeyi yükseldikçe radikal dinci ve muhafazakar söylem azalmakta ve modern yurttaşlık değerleri öne çıkmaktadır. Kimlik açısından bakıldığında, pek çok kişi kendini önce Türk sonra Müslüman olarak tanımlamaktadır.

Hiç şüphesiz, her demokraside olduğu gibi, Türkiye'deki demokratik süreçleri de kendi amaçları için kullanmaya çalışacak radikal gruplar olması riski tamamen bertaraf edilemez. Ancak, Türkiye'de laik sistem ile ülkenin Avrupa ve Batı yönelimi, Türk toplumunda derinden kök salmış görünmektedir. Bu nedenle, hükümetin reform sürecini tamamlaması, modernleşmenin sürmesi ve Türkiye'nin Avrupa demokrasiler Birliğine dahil olması, toplumun daha geri kalmış kesimlerinde zihin yapısını değiştirmenin ve Türkiye'nin laik siyasi sistemini korumanın en iyi yolu olacaktır.

Kamuoyu

Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanmasına ilişkin karar tarihinin yaklaşması, Avrupa'nın pek çok yerinde hem kamuoyu hem siyasi liderler arasında güçlü tepkilere neden olmuştur. Türkiye'nin üyeliği konusunda genel tavır bazı ülkelerde olumludur, bazılarında ise açıkça muhalefetle karşılaşmaktadır. Ancak, çok az ülkede gerçekten güvenilir kamuoyu yoklamaları yapılmıştır ve AB'nin bütününde insanların tavırlarını ve motivasyonlarını gösteren kapsamlı bir çalışma yoktur. Özellikle yeni üye devletlerdeki eğilimler konusunda çok az şey bilinmektedir. Bu ülkelerin hükümetleri temkinli bir politika gütmeyi tercih etmekte ve belirli bir siyasi konum almadan Komisyon'un hazırlayacağı raporu ve tavsiye

kararını beklemektedir.

Yine de, en güçlü şüphelerin Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda ve Belçika gibi önemli Türk azınlığa sahip ülkelerde görüldüğü söylenebilir. Bu da Türkiye'ye, Avrupa'da yaşayan ve genelde yaşadıkları toplumlara uyumda zorlanan Türk göçmenler merceğinden bakıldığına işaret etmektedir. Türkiye'nin üyeliğine karşı olumsuz tavırları doğuran en önemli unsurlar, din farkı da dahil 'kültürel farklar', ülke nüfusunun büyüklüğü ve yeni bir göçmen dalgasından duyulan korkudur. Ayrıca, Türk ekonomisini Avrupa standartlarına getirmek için yeni bir mali külfete girme hevesi pek yoktur.

AB Konseyi, Aralık ayında katılım müzakerelerine geçilmesini onaylarsa, bazı ülkelerde hükümet politikaları ile kamuoyu arasındaki uçurum daha da derinleşebilir. Bu bölünme müzakereleri doğrudan etkilemese de, son aşamada üyelik antlaşmasının onaylanması sırasında ciddi bir soruna dönüşebilir. Müzakere döneminde kamuoyunu olumlu hale getirmek için, ilgili hükümetler, Avrupa Komisyonu ve Türkiye, meşru endişelerin yanı sıra yanlış algılamaların ve korkuların giderilmesi için büyük çaba sarf etmelidir.

Reform ivmesinin sürdürülmesi

1999 ve 2002'de yapılan Avrupa Birliği Zirvelerinde Türkiye'ye gerçek bir Avrupa perspektifi sunulması, Kasım 2002 seçimlerinin Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) zaferiyle sonuçlanması ve Türk halkının ezici bir çoğunluğunun AB üyeliğini desteklemesi Türkiye açısından bir fırsat penceresinin açılmasına yol açmıştır; Recep Tayyip Erdoğan hükümeti de bu fırsatı tüm boyutuyla değerlendirmektedir. Türkiye'nin siyasal ve hukuki sisteminde büyük değişiklikler yapan ve eski sisteme dayalı bazı çıkarları zedeleyen reformların ve Türk toplumunda yaşanan önemli dönüşümün pek çok çevrede hoş karşılanmadığını söylemek mantıksız olmaz. AB üyeliğine, daha doğrusu, AB üyeliğini elde etmek için gerekli reformlara muhalefet yok sayılamaz. Milliyetçiler, İslam cılar, sivil ve askeri idarenin bazı kesimleri ve geleneksel Kemalistler şüphesiz direnişlerinden vazgeçmiş değildir ve sadece doğru zamanı beklemektedir.

Türkiye'deki kamuoyu desteği de tamamen kanıksanamaz. Son araştırmalara göre, şu anda bir referandum yapılırsa, AB üyeliğinin

önemli ekonomik getirileri olacağı gerekçesiyle halkın %75'i katılım için olumlu oy kullanacaktır. Buna karşılık, diğer sorulara verilen yanıtlar, Türk halkının Avrupa konusunda şüphesizliğinin devam ettiğine işaret etmektedir. Ulusal ve dinsel kimliği kaybetme, geleneksel değerlerin yok olması ve Türkiye'nin bağımsızlığının ve egemenliğinin zayıflaması olasılığı en büyük endişelerdir. Ayrıca, Avrupa tarafından dışlanma korkusu ve Türkiye'nin diğer adaylardan çok daha ağır üyelik şartlarına tabi tutulduğu inancı da oldukça yaygındır.

Kamuoyunun olumsuz dönmelerini önlemek ve reform sürecinin ilerlemesine imkan sağlamak için, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda kazandığı ivmenin korunması gereklidir. Avrupa Birliği Konseyi'nin Aralık ayında katılım müzakerelerine

Aynı daha önceki katılım süreçlerinde olduğu gibi, müzakerelerin başlaması demek, dönüşüm gereksiniminin sona ermesi demek değildir

başlanması yönünde karar alması, Avrupa'nın gerçek niyeti ve Türk toplumunda yaşanan kapsamlı değişiklikler konusundaki şüpheleri gidermede oldukça yardımcı olabilir. Aynı zamanda, Türkiye'deki kamuoyu da – aynı daha önceki katılım süreçlerinde olduğu gibi – müzakerelere başlamanın dönüşüm gereksiniminin sona ermesi anlamına gelmediği konusunda bilinçlendirilmelidir. Tam tersine,

müzakerelere başlanmasıyla reform çabalarının yoğunlaştırılması ve ekonomi gibi alanlara da kaydırılması gerekecektir. Avrupa Birliği, sonuçta üyelik kararı alınana kadar, Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeyi yakından izlemeye devam edecektir.

IV Göç ve Nüfus Yapısı

Bugün, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Türk göçmenlerinin sayısı 3.8 milyon olarak tahmin edilmektedir. Bu göçmenlerin çoğunluğu (2.6 milyon) Almanya'dadır; Fransa, Hollanda, Avusturya ve Belçika'da da önemli oranda Türk nüfusu bulunmaktadır. 1960'larda ve 1970'lerin başında, Avrupa devletlerinin işgücü eksikliklerini gidermek için başlattıkları misafir işçi programlarıyla Türkiye'den büyük çaplı bir göç dalgası yaşandı. Geçici olarak istihdam edilen Türk işçilerinin çoğu geldikleri ülkelerdeki büyük kentlere yerleştiler. O günden bugüne göç politikaları sıkılaştırıldı. Türkiye'den AB ülkelerine göç hareketleri de belirgin olarak azaldı; aile birleşmeleri ya da evlilik nedeniyle göç ile 1980 askeri darbesi ve Kürt sorununa bağlı sığınmacılarla sınırlandı.

Türk göçmenlerin büyük kısmı, Anadolu'nun kırsal alanlarından gelen vasıfsız işçilerdi ve kırsal alandan kente gelmenin zorluklarının yanı sıra kendi vatanlarından yabancı bir ülkeye gelmenin de güçlükleriyle çifte şok yaşadılar. Çoğunun, geldikleri ülkelerin toplumlarına uyum sağlamada yaşadıkları zorlukların nedenlerinden biri buydu. Ayrıca, gidecekleri yerleri belirlemede tanıdıkların etkisi büyük olduğundan, Türk göçmen nüfusu belirli bölgelerde çok yoğunlaştı; hatta hemşehrilik ilişkilerine göre yerleşim öbekleri oluştu. Özellikle ilk nesil işçilerin bu etkenlerle birlikte yaşadıkları ekonomik ve sosyal tecrit duygusu, aile-odaklı etnik ve dinsel gruplaşmalara, anadilin korunmasına, dinsel inanç ve kültürel geleneklere yoğun bağlılığa neden oldu. İslam i örgütler ve toplum dernekleri, Türk göçmenlere aidiyet ve kimlik duygusu sağlamada ve anavatanlarıyla yoğun kültürel, siyasal ve ticari ilişkiler sürdürmelerinde etkili unsurlar haline geldiler.

Almanya'da yaşayan büyük Avrupalı Türk topluluğunun deneyimi, göçmenlerin homojen bir grup olmadığını ve tutumların önemli farklılıklar gösterdiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Almanya'daki pek çok Türk yeni vatanlarının siyasi, ekonomik ve sosyal sistemlerine uyum sağlamada istekli davranmışlardır. Üçte biri vatandaşlık almıştır; bir çoğu da başvurmayı planlamaktadır. Yıllar içinde, Avrupalı Türkler'in oluşturduğu orta sınıf, hizmet, turizm, catering, telekomünikasyon ve inşaat sektörlerinde girişimciliğe başlamıştır. Bir kısmının siyasi partilerle bağları vardır ve bu partilerin yerel ve ulusal düzeydeki faaliyetlerine katılmaktadırlar. Genel olarak entegrasyon, ikinci ya da üçüncü kuşağın tam uyum sağlaması ile gerçekleşir ve bu uyum, yerel dile hakimiyet, daha üstün okul başarısı, sosyo-ekonomik seviyede yükselme, 'karma' evliliklerde artış, doğum oranında düşüş ve dini uygulamada azalma gibi göstergelerle ölçülebilmektedir.

Bir çok Avrupa ülkesinde, Türk toplumunun uyum kapasitesi, kaç göçmenin uyum sağladığıyla değil, kaçının sağlamadığıyla değerlendirilmektedir. Huzursuzluk ve endişe yaratan, düşük eğitim performansından yüksek işsizliğe, topluma yabancılaşmadan kadınların tecridine, çarşaf giyilmesinden zorunlu evliliklere ve namus cinayetlerine uzanan bir çok şikayetin tetikleyicisi bu gruptur. Bu davranışlar daha ziyade İslam'a ve dinsel geleneklere atfedilmekte; 11 Eylül saldırıları ve diğer kökten-dinci terörist eylemleriyle zaten artmış olan göçmenlere yönelik olumsuz duyguları daha da derinleştirmektedir.

Olumlu açıdan bakıldığında, gerek hükümetlerin gerekse sivil toplumun, uyum sürecinin iki yönlü bir yol olduğunu gittikçe daha iyi kavradığı görülmektedir. Göçmenlerin uyum sağlamak için gösterecekleri çabalar kadar hükümetler de uyumu kolaylaştıracak politikalar benimsemelidir. Daha önemlisi, toplum kendisi değişmeli ve yabancı düşmanlığına (hatta açıkça ırkçılığa) varan tutum ve düşünceler gözden geçirilmelidir. Uyum ile asimilasyon arasındaki ince farkın daha iyi anlaşılması gereklidir. Göçmenlerden ortak evrensel değerleri benimsemelerini beklemek, bu insanların kendi kültür ve dinsel özgürlüklerinden mahrum edilmeleri anlamına gelmemelidir.

Türkiye'nin AB üyeliğinin göç üzerindeki etkisini tahmin etmek kolay değildir. Bu konudaki belirleyici etkenler, Türkiye ve AB'deki demografik gelişmeler, ülke içindeki ekonomik durum ve nispi gelir düzeyleri, ekonomik fırsatlar ve iş imkanlarının varlığı, yabancı ülkelerin iş gücü talebi ve gelecek yıllarda Avrupa ülkelerindeki göç politikalarının gelişimidir. Komşu ülkelere Türkiye'ye göç ve buna bağlı olarak Türk mevzuatındaki gelişmeler de önem kazanabilir. Daha önceki genişleme turlarında olduğu gibi, Türkiye'yle de

uzun bir geçiş dönemi müzakere edilmesi ve insanların serbest dolaşımının katılımdan sonraki yıllara ertelenmesi olasılığı söz konusu olabilir. Ayrıca, Türkiye'deki doğum oranı son yıllarda çok azalmıştır. Toplam doğurganlık oranı (kadın başına çocuk sayısı) 1970'lerde %3.5 iken bugün %2.5'a gerilemiştir ve ekonomik refah arttıkça bu oranın daha da azalması beklenmektedir. Son BM rakamlarına göre, aynı eğilim %1.4'e inen nüfus artış hızında da görülmektedir.

Pek çok belirsizlik olduğundan, Türkiye'den gelecek göç potansiyeli konusunda yapılan tahminler büyük farklılıklar göstermektedir; yine de en sık yapılan tahmin uzun vadede 2.7 milyon insanın göç edebileceğidir. Bu rakam, AB'nin toplam nüfusunun sadece % 0.5'ine tekabül etmektedir. Ancak, göçmenlerin AB üyesi ülkeler içinde eşit dağılmayacağı; zaten büyük Türk nüfusu olan Almanya gibi ülkelerin göç dalgasının çoğunu alabileceği düşünülmektedir. Gelecekte göç edecek Türkler büyük olasılıkla daha profesyonel ve iyi eğitilmiş kesimlerden olacak ve dolayısıyla geçmişte vasıfsız göçmenlerle yaşanmış uyum sorunları azalacaktır. Son olarak, Türkiye'nin AB üyeliği göçmenler arasında hareketliliği artırabilir; çoğu gidip gelmeye, bir kısmı da AB'ye giren Türkiye'de ekonominin büyümesi ve gelişmesine bağlı olarak geri dönüş yapmaya karar verebilir.

Tablo 1, Türkiye'de ve bazı seçilmiş AB ülkelerinde demografik gelişmelerle ilgili tahminleri göstermektedir. Tablo 2 ise, önemli oranda göç almış Avrupa ülkelerindeki mevcut Türk nüfusu göstermektedir. Sayılar, Avrupa ülkelerinde azalmakta olan nüfus göz önüne alındığında, Türkiye'den gelebilecek nispeten mütevazı bir göçün sadece sürdürülebilir olmakla kalmayacağına, aynı zamanda Türkiye'nin üyeliğinin olumlu ekonomik etkilerinden biri olabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 1: Toplam nüfus 2003, 2015, 2025, 2050 (bin olarak)

	2003	2015	2025	2050
Türkiye	71 325	82 150	88 995	97 759
Almanya	82 467	82 497	81 959	79 145
Fransa	60 144	62 841	64 165	64 230
İngiltere	59 251	61 275	63 287	66 166
İtalya	57 423	55 507	52 939	44 875
İspanya	41 06	41 167	40 369	37 336
Polonya	38 587	38 173	37 337	33 004
Romanya	22 33	21 649	20 806	18 063
Hollanda	16 149	16 791	17 123	16 954
AB 25	454 187	456 876	454 422	431 241
AB 28 (Türkiye dahil)	555 743	567 842	570 832	552 318
Türkiye'nin AB 28'e oranı (%)	12%	14.4%	15.5%	17.7%

Kaynak: BM Nüfus Dairesi, World Population Prospects: the 2002 Revision

Tablo 2: AB ülkelerindeki Türk nüfusu (bin olarak)

	Toplam	Türk vatandaşı	AB vatandaşlığı almış
Almanya	2642	1912	730
Fransa	370	196	174
Hollanda	270	96	174
Avusturya	200	120	80
Belçika	110	67	43
İngiltere	70	37	33
Danimarka	53	39	14
İsveç	37	14	23

Kaynak: Eurostat, Federal Almanya İstatistik Dairesi: Türk Çalışmaları Merkezi, Essen 2003

V Ekonomi

İstikrarın sağlanması

Türkiye'de uzun yıllındır devam eden makroekonomik istikrarsızlık, kamu finansmanının zayıf yönetimi ve kırılğan bankacılık sistemi nedeniyle 2001 mali kriziyle sonuçlanmıştır. 2001 krizinde, Türkiye'de GSYİH %7.5 azalmış, faiz oranları %400'e dayanmış, para birimi büyük bir devalüasyon geçirmiş ve kamu borçlarının GSYİH içindeki payı %90'ını aşmıştır. Türkiye ekonomisi için bu kriz önemli bir gerileme olmuştur ama aynı zamanda ekonominin dayanıklılığını, dinamikliğini ve esnekliğini göstermiştir. Uluslararası Para Fonu destekli kapsamlı bir reform programıyla bankacılık sistemi temizlenmiş, Merkez Bankası bağımsız hale gelmiş, bir çok bütçe dışı fon kapatılmış, esnek döviz kuru politikası, sıkı mali politikalar ve enerji, tarım, sivil havacılık ve telekomünikasyon sektörlerinde yeni kanuni çerçevenin oluşturulmasıyla ekonomi çabuk toparlanmıştır. Bir yıl içinde büyüme %7'yi aşmış, enflasyon belirgin biçimde düşmüş, borçların GSYİH'daki payı azalmış, Türk Lirası yeniden değer kazanmış ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin altyapısı oluşmuştur.

Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk ekonomisinin bugün karşı karşıya kaldığı pek çok yetersizliğin ve dengesizliğin giderilmesi için çok şey yapılmalıdır. Kamu borçları (GSYİH'nın %87.4'ü) ve bütçe açığı (GSYİH'nın %8.8'i) halen yüksektir: Maastricht Kriterlerinde verilen hedeflerin çok üstündedir. Aynı şekilde faiz oranları ve 2003 yılı sonu itibarıyla % 18.4 olan enflasyon oranı da (her ne kadar 2004 içinde düşmeye devam etse de) yüksektir. %10.8'lik işsizlik oranı ise Avrupa ortalaması düzeyindedir. Yabancı yatırımların GSYİH'nın %1'ine bile erişememesi ise, makroekonomik dengesizlik ve siyasi belirsizliklerle birlikte, Türkiye'deki bürokratik verimsizlik ve yolsuzluklardan kaynaklanan olumsuz kurumsal ortamla

açıklanabilir. 70 milyonluk bir ülke için Türkiye'nin GSYİH'sı mütevazı; Romanya ve Bulgaristan'inkine ancak yaklaşan kişi başına gelir düzeyi ise göreceli olarak düşüktür. (ayrıca bkz. Tablo 3).

Bu bağlamda, bölgesel gelir farklılıkları ciddi sorun yaratmakta ve Türkiye içinde büyük ölçekli göç hareketlerine yol açmaktadır. 17.3 milyon nüfuslu Marmara (İstanbul) bölgesinde kişi başına gelir Türkiye ortalamasının %153'ü iken, 9 milyonluk Ege bölgesi ortalama gelirin %130'unu, 11.6 milyonluk Orta Anadolu ortalamasının %97'sini, 8.1 milyon nüfusu ile Doğu Anadolu ise en düşük gelirli bölge olup ortalama gelirin ancak %28'ini elde etmektedir.

İşgücünün %32.8'ini istihdam eden geniş tarım sektörü, ülkenin vergi mükelleflerine ağır yükler getirmektedir. Geçmişte, sermaye, gübre, tohum, böcek ilacı ve su gibi girdilerin maliyetlerini düşürmek amacıyla verilen fiyat destekleri ve değişik sübvansiyonlar nedeniyle GSYİH'nın neredeyse %5'i çiftçilere aktarılmıştır. Tarıma verilen toplam destek, tüketicilerin ödedikleri daha yüksek fiyatlar da dikkate alındığında, GSYİH'nın %8'ine tekabül etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü kuralları, Uluslararası Para Fonu programı ve olası AB üyeliği çerçevesinde, Türk tarım politikası bugün aşamalı olarak reformlar geçirmektedir. Fiyat destekleri ve sübvansiyonlar kademeli olarak kaldırılacak ve bunların yerine çiftçilere işledikleri tarım alanlarının büyüklüğüne göre doğrudan ödeme sistemine geçilecektir. Aynı şekilde, ithalat tarifeleri azaltılacak, tarım sektöründeki devlet teşebbüsleri özelleştirilecektir. Reformlar tamamlanabilirse, Türkiye'nin tarım politikası AB'nin Ortak Tarım Politikası'na benzecektir.

Türkiye'nin dış ticareti, ekonomik toparlanmayı ve sanayinin gittikçe ihracata dayalı hale gelmesini yansıtır biçimde son yıllarda düzenli olarak artmaktadır. Türkiye, ihracatının %52'sini, ithalatının ise %46'sını en büyük ticari ortağı olan AB ülkeleriyle yapmaktadır. Ticaret hacmindeki artışa paralel olarak, Türkiye'nin dış ticaret açığı önemli ölçüde büyümüş; hizmet sektörü (özellikle, 2003 yılında 14 milyon yabancı ziyaretçi rekoruyla turizm sektörü) bu açığın kısmen kapatılmasını sağlamıştır.

Bugünkü durumuyla AB GSYİH'sının %2'sinin altında, küçük bir ekonomiye sahip olan Türkiye'nin katılımı, AB ekonomisi üzerinde minimal bir etki yaratacaktır. Öte yandan, Türkiye açısından bu katılımın sonuçları önemli ve oldukça yararlı olacaktır. Tahminlere göre, Türkiye'nin 1996 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği'nde yer almayan tarım ürünleri dahil tüm iç

pazara tam erişim kazanması ve ticaretin önündeki idari ve teknik engellerin kaldırılmasıyla ikili ticaret yaklaşık %40 artabilir. Türk ekonomisinin istikrarlı bir sisteme çözümlenmesine bağlı olarak yatırım ortamının iyileşmesi ise hem yerli hem yabancı yatırımlara güçlü bir ivme kazandırarak istihdam imkanı yaratabilir ve daha yüksek büyüme hızları sağlayabilir.

Katılım sürecinden geçen diğer ülkelerin deneyimleri ışığında, AB üyeliğinin getireceği pek çok yararın müzakerelere başlanmasıyla ortaya çıkması beklenebilir. Dahası, katılım süreci, kurumsal ve yapısal reformları sürdürmek, AB ve IMF ile yakın işbirliği içinde sıkı bir ekonomik rejim benimsemek konusunda Türk hükümetini yüreklendirecektir. Böylece, mevcut ekonomik riskler ve siyasal belirsizlikler azalacak ve Türk ekonomisinin istikrarının sürdürülebilir olduğuna duyulan güven artacaktır.

Karşılaştırmalı ekonomik göstergeler

Tablo 3, Türkiye'nin ekonomik performansını, iki aday ülke olan Romanya ve Bulgaristan, 10 yeni üye ve 25 üyeli AB'nin performanslarıyla karşılaştırmaktadır. Söz konusu karşılaştırma, 2003 yılı verilerine göre yapılmıştır. Türk ekonomisinin performansı, uzun vadeli büyüme açısından mükemmeldir (1995'ten 2003'e kadar); ticaret açığı nispeten azdır ve cari işlemler dengesi neredeyse sağlanmıştır. Özellikle bu son etken, Türkiye'de genel olarak yüksek seyreden fiyat düzeyinin (AB ortalamasının %50'si) reel ekonominin rekabetçi gücünü azaltmadığına işaret etmektedir.

Türkiye'nin bütçe açığı ve kamu sektörü gayri safi borçlarına ilişkin verileri ise belirgin biçimde kötüdür ama işsizlik oranı diğer ülkelerin ortalamasından çok farklı değildir.

Tablo 3: Karşılaştırmalı ekonomik göstergeler (2003 yılı)

	Birim	Türkiye	AB-10	Bulgaristan	Romanya	AB-25
Ekonomik performans göstergeleri						
GSYİH (cari döviz kuru üzerinden)	Milyar Euro	212.3	437.6	17.6	50.4	9732.6
GSYİH (satın alma paritesi üzerinden)	Milyar Euro	443.3	878.00	52.9	152.5	10172.9
Kişi başına	Euro	6256	11839	6761	7030	22278
GSYİH'da 2002'ye göre büyüme	%	5.8	3.6	4.3	4.9	0.9
GSYİH'da 1995'ten beri büyüme	%	28.0	32.9	9.3	9.0	18.8
(Konsolide) kamu sektörü (GSYİH'nün payı olarak)						
Bütçe fazlası	%	-8.8	-5.7	0	-2.3	-2.7
Gayri safi borç	%	87.4	42.2	46.2	21.8	63.1
Nominal istikrar						
Yıl sonu itibarıyla enflasyon oranı (tüketici fiyatları)	%	18.4		5.6	14.1	
Nispi fiyat düzeyi	AB-15=100	48	50	33	33	96
İgücü piyasası						
Şstihdam, 2002 yılı	Milyon kişi	20.1	28.8	2.7	9.2	199.3
Tarım sektörü payı	%	32.8	13.0	9.6	36.5	5.4
Sanayi sektörü payı	%	23.9	31.7	32.7	29.5	25.9
Hizmet sektörü payı	%	43.3	55.3	57.7	34.0	68.7
İşsizlik oranı	%	10.8	14.3	13.7	8.0	9
Aylık işçi ücretleri – cari döviz kuru temelinde ¹	Euro	534	739	145	179	2543
Aylık işçi ücretleri – satın alma paritesi temelinde ¹	Euro	1116	1483	439 ¹	542	2658
Dış ticaret, cari işlemler ve doğrudan yabancı yatırımlar						
yabancı yatırımlar						
Mal ihracatı (GSYİH'nün payı olarak)	%	22.0 ³		37.9	31.0	
Mal ithalatı (GSYİH'nün payı olarak)	%	26.6 ³		50.4	38.9	
Düş ticaret dengesi (GSYİH'nün payı olarak)	%	-4.6		-12.5	-7.9	
Cari işlemler (GSYİH'nün payı olarak)	%	-0.8		-8.5	-5.8	
Kişi başına doğrudan yabancı yatırımlar, 2002	Euro	267	1937 ²	450	376	6089

1 Türkiye ve AB: GSYİH kavramı, dolaylı işgücü maliyetini içerir; Bulgaristan, Romanya: Brüt aylık ücretler, ulusal istatistik verilerinden alınmıştır.

2 Malta ve Kıbrıs hariç.

3 2002 yılı.

Kaynak: wiiw database, AMECO, IMF, Eurostat, Employment in Europe 2003, European Commission: Economic Forecast, Bahar 2004.

Tablo 4, Türkiye'nin 2003'teki ekonomik durumunu, Bulgaristan, Romanya, Polonya ve Slovenya'nın müzakerelere geçiş aşamalarındaki (Bulgaristan ve Romanya için 1999, Polonya ve Slovenya için 1997) ekonomik durumlarıyla kıyaslamaktadır. Bu şekilde, başlangıç aşamalarındaki koşullar kıyaslanabilmekte ve

Son rakamlar, Türkiye'deki ekonomik göstergelerin izlediği olumlu trendi teyit etmektedir

Türkiye'nin konumunun diğer ülkelere göre temel bir farkı olmadığı anlaşılmaktadır. Bir ülkenin kalkınma düzeyini gösteren önemli kıstaslardan biri olan satın alma gücü paritesi bazında kişi başı GSYİH, Slovenya'nın yarısı kadardır ama Bulgaristan ile Polonya'nın arasında bir yerdedir.

Türkiye'de bütçe açığının GSYİH içindeki payı diğer ülkelere kıyasla çok yüksektir ama kamu borçları yüksek olmasına rağmen Bulgaristan'dan çok kötü değildir. Enflasyon ise, Romanya'da çok daha yüksektir.

İstihdam rakamları, 2003 yılında tarımın GSYİH içindeki payının çok yüksek olduğunu ama yine de 1999 yılında Romanya'daki orandan belirgin biçimde düşük seyrettiğini göstermektedir. İşsizlik de 'normal' aralıktadır. Cari işlemler dengesinde ise, Türkiye'nin durumu, Bulgaristan, Polonya ve Romanya'nın müzakerelere başlamalarından bir yıl önceki durumlarına kıyasla daha iyidir. Kişi başına doğrudan yabancı yatırımlarda, Türkiye diğer ülkelerden farklı değildir.

Bu karşılaştırmalar, ekonomik açıdan bakıldığında, bugünkü ve önceki aday ülkeler arasında Türkiye'nin kesinlikle "farklı" olmadığı izlenimini vermektedir. Son açıklanan rakamlar da ekonomik göstergelerdeki olumlu trendi teyit etmektedir. Morgan Stanley Dean Witter 2004'ün ilk çeyreğinde, üretimdeki iyileşmeye bağlı olarak, Türkiye'deki reel GSYİH'nin arka arkaya %10.1'lik artışla dünyanın en hızlı büyüyenlerinden biri olduğunu açıklamıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre, enflasyon da bir önceki yıla göre neredeyse yarıdan fazla düşerek %8.9'a inmiştir.

Tablo 4: Ekonomik başlangıç durumlarının karşılaştırılması: Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Polonya, Slovenya

Katılım müzakerelerine geçişten bir yıl önce bazı ekonomik göstergeler

	Birim	Türkiye	Bulgaristan	Romanya	Polonya	Slovenya
Katılım müzakerelerine geçişten bir yıl önce		2003	1999	1999	1997	1997
Kişi başına GSYİH (satın alma paritesi üzerinden)	Euro	6256	5120	4980	7410	12600
GSYİH büyüme hızı (sabit fiyatlar üzerinden)	%	5.8	2.3	-1.2	6.8	4.8
(Konsolide) kamu sektörü: bütçe fazlası (AB-tanımı) (GSYİH'nin payı olarak)	%	-8.8	-0.9 ¹	-1.9 ¹	-2.6	-1.2
Kamu sektörü: gayri safi borç (AB-tanımı) (GSYİH payı olarak)	%	87.4	79.3	24.0	44.0	21.6
Yıl sonu itibarıyla enflasyon oranı (tüketici fiyatları)	%	18.4	7.0	54.8	13.2	8.8
Toplam istihdam içindeki paylar:						
Tarım	%	32.8	25.8 ²	41.8	20.5	12.7
Sanayi	%	23.9	28.9 ²	27.6	31.9	40.1
Hizmetler	%	43.3	45.4 ²	30.7	47.5	47.2
İşsizlik oranı	%	10.8	15.7	6.8	11.2	7.4
Düş ticaret dengesi (GSYİH'nin payı olarak)	%	-4.6	-2.2	-3.5	-0.5	-0.1
Cari işlemler (GSYİH'nin payı olarak)	%	-0.8	-4.8	-4.0	-4.0	0.2
Kişi başına doğrudan yabancı yatırım	Euro	267 ³	292	243	342	1007

1 Ulusal tanım.

2 Kayıt verisi.

3 2002 yılı.

Kaynaklar: wiiw databases, AMECO, IMF, Eurostat, Employment in Europe 2003, European Commission: Economic Forecast, Bahar 2004.

Sonuçlar

Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirir getirmez Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması gerekir

1 Bağımsız Türkiye Komisyonu, Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirir getirmez Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması gerektiği görüşündedir. Bu konudaki gecikmeler, Avrupa Birliği'nin inandırılığını zedeleyecek ve genel kabul gören 'pacta sunt servanda' ("ahde vefa") ilkesinin ihlali olarak değerlendirilecektir. Öte yandan Türkiye de, siyasi kriterleri yerine getirmenin meclis tarafından geçirilen tüm mevzuatın uygulanması anlamına geldiğini kabul etmelidir. Katılım kriterleri tüm aday ülkelere eşit şekilde uygulanır ve adayın durumuna göre kestirme yollar oluşturulamaz. Aynı şekilde, hiç bir aday ülkenin diğerlerine kıyasla daha sıkı koşullara tabi tutulmaması da adaletin gereğidir. Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum düzeyinin, katılım müzakerelerine başlama tavsiyesinde bulunmak için gerekli kritik kütleye erişip erişmediğine Avrupa Komisyonu karar verecektir.

2 Türkiye'nin Avrupalılığına gelince, Türkiye kültürü ve tarihi Avrupa'yla iç içe geçmiş Avrasyalı bir ülkedir; Batıya yönelimi onlarca yıldır Avrupa devletleri tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin konumu, Avrupa Birliği'nin Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki komşularından temelden farklıdır. Dolayısıyla, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği, Birlik'in bu ülkelerle ilişkileri için ille de bir model oluşturmayacaktır. Türkiye'nin Avrupa bütünleşme sürecine katılmasına karşı itirazların, 1959'da Türkiye ilk kez başvuruda bulunduğu, 1987'de ikinci kez başvuruda bulunduğu ya da 1999'da adaylık statüsü verilmeden önce dile getirilmiş olması gerekirdi. Hiç bir hükümet, 2002 yılında Kopenhag Zirvesi'nin katılım müzakereleri ile ilgili sonuç belgesi dahil, bu kararların işin tüm boyutuna vakıf olunmadan alındığını iddia edemez.

3 Avrupa Birliği Konseyi'nin Aralık'ta alacağı karar, Türkiye'nin üyeliği ile ilgili değildir, Türkiye'yle katılım müzakerelerini başlatmaya yöneliktir. Müzakerelerin süresi ve sonucu, özellikle ekonomik kriterler ve topluluk müktesebatı konularında kaydedilecek ilerlemeye bağlı olacaktır. Türkiye gibi büyük ve karmaşık bir ülkenin yaşadığı sorunlar ve on yeni üyenin katılımı sonrası Birlik'in konsolidasyon gereksinimi nedeniyle bu sürecin uzun zaman alması beklenmektedir. Bu süre, her iki tarafa da en ivedi sorunları ele almaları ve Türkiye'nin katılımının doğurabileceği olumsuz etkileri azaltmaları için fırsat verecektir. Başka bir deyişle, nihai karar anı geldiğinde hem Türkiye hem de Avrupa Birliği derinden değişmiş olacaktır.

Avrupa Birliği Konseyi'nin Aralık'ta alacağı karar, Türkiye'nin üyeliği ile ilgili değildir, Türkiye'yle katılım müzakerelerini başlatmaya yöneliktir

4 Türkiye'nin katılımı gerek Türkiye'ye gerekse Avrupa Birliği'ne önemli faydalar sağlayacaktır. Birlik açısından bakıldığında Türkiye'nin, Balkanların, geniş Orta Doğu'nun, Güney Kafkasların, Orta Asya ve ötesinin kesişme noktasındaki eşsiz jeostratejik konumu, Avrupa'nın enerji kaynaklarının güvenliği açısından önemi ve siyasi, ekonomik ve askeri ağırlığı büyük değerler olacaktır. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne sıkı sıkıya bağlanmış büyük bir Müslüman ülke olarak Türkiye, Avrupa'nın İslam dünyası ile olan ilişkilerinde önemli bir rol oynayabilir.

Türkiye açısından bakıldığında Avrupa Birliği'ne katılım, ülkenin yüzyıllık Batı yöneliminin doğru olduğunun ve nihayet Avrupa tarafından kabul edildiğinin gerçek teyidi olacaktır. AB üyeliği, ülkenin modern demokratik bir topluma dönüşümünün artık geri çevrilemez olmasını sağlayacak ve Türkiye'nin zengin beşeri ve ekonomik kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirmesine imkan tanıyacaktır.

Türkiye'nin katılım sürecinde bir aksama sadece her iki taraf için önemli fırsatların kaybedilmesine yol açmakla kalmayacak aynı zamanda Birlik'in kapısının eşliğinde yeralan Türkiye'de siyasi çalkantı ve istikrarsızlıklara yol açacak ciddi bir kimlik krizine neden olabilecektir.

Türkiye'nin, AB ve kurumlarının işlevlerini temelden değiştirmesi pek olası değildir

5 Büyüklüğü ve özel niteliklerine rağmen ve üyeliğiyle Birliğin heterojenliğini hiç tartışmasız artıracak olsa da Türkiye'nin, AB ve kurumlarının işlevlerini temelden değiştirmesi pek olası değildir.

Türkiye'nin girişi, bütünleşme sürecinin geleceği ile ilgili mevcut fikir ayrılıklarını derinleştirebilir ama tartışmanın içeriğinde niteliksel bir sapmaya neden olmaz. Avrupa Birliği'ndeki karar alma sürecinin sürekli değişen ittifaklara dayandığı ve üye devletlerin siyasi etkilerinin büyüklükleri ve demografik ağırlıkları kadar ekonomik aşırılıklarına da bağlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye'nin üyeliğinin maliyetlerine gelince, Türkiye büyük olasılıkla uzun yıllar Avrupa Birliği'nin mali yardımına ihtiyaç duyacaktır. Türkiye'ye ne kadar para aktarılacağı, AB'nin mali politikalarına ve katılım anında Türkiye'deki ekonomik duruma bağlı olacaktır.

Türkiye'yle imzalanacak katılım anlaşmasının onaylanması, kamuoyundaki itirazlar sürecektir ve hükümet politikalarıyla halkın görüş farklılığı devam ederse, bazı Avrupa devletlerinde önemli sorun yaratabilir. Bu konu, ilgili hükümetler, Türkiye ve Avrupa Komisyonu tarafından ortak çabayla ele alınmalıdır.

Türkiye'nin farklı dini ve kültürel geleneklere sahip olmasının yarattığı korkuya ve kökten dinci Müslüman bir ülkeye dönüşebileceği yolundaki algılamalara karşı verilebilecek en iyi yanıt, halen devam eden dönüşüm sürecinin sürdürülmesi ve Türkiye'nin uzun geçmişe dayanan laik siyasi sisteminin, ülkenin Avrupa demokrasiler Birliğine sınımsız çözümlenmesiyle korunmasıdır.

6 Türk Hükümeti'nin bugüne kadar görülmemiş reform çabaları ve Türk kamuoyunun AB üyeliğine verdiği önemli destek, yaşanan köklü hukuki, siyasi ve toplumsal dönüşümün Türkiye açısından ne kadar kapsamlı bir iş olduğunu unutturmamalıdır. Bu tür büyük değişikliklere Türk toplumunun pek çok kesiminden zaman içinde gelebilecek direncin azımsanması hata olur. Reform sürecinin sürdürülmesi, büyük oranda Türkiye'nin katılım sürecinin getirdiği ivmenin korunmasına bağlı olacaktır.

7 Türkiye ekonomisi uzun yıllardır makroekonomik istikrarsızlık ve yapısal eksikliklerle boğuşmuştur. Bunların çoğu bugün de devam etmektedir. Ancak 2001 krizi, Türk ekonomisinin dayanıklılığını göstermiş; ekonomi çabuk toparlanmış, kurumsal ve düzenleyici çerçeveler kapsamlı reformdan geçirilmiştir. Artık hayati olan nokta, Türk Hükümeti'nin, Uluslararası Para Fonu ve Avrupa Birliği ile işbirliği halinde ekonomik reform sürecini sürdürmesidir.

Ülkenin büyüklüğü, coğrafi konumu, genç ve dinamik işgücü dikkate alındığında, Türkiye'nin ekonomik potansiyeli tartışılmazdır. Aynı şekilde AB üyeliği de, istikrarlı bir sistemle sıkı bağlar kurmak suretiyle Türk ekonomisine çok faydalı olacaktır. Katılım müzakerelerinin başlaması bile, Türkiye'nin ekonomik istikrarına duyulan güveni önemli ölçüde artıracaktır.

8 Bazı ülkelerde endişe yaratan Türkiye kaynaklı göç baskısı, Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki ekonomik ve demografik gelişmeler dahil, birden fazla faktöre bağlı olacaktır. Serbest iş gücü dolaşımı büyük olasılıkla ancak uzun bir geçiş döneminden sonra uygulanacağından, hükümetler Türkiye'nin katılımını izleyen yıllarda da göç konusunda kontrolü ellerinde tutacaklardır. Önceki katılım turlarından edinilen tecrübe ışığında, özellikle azalan ve yaşlanmakta olan nüfus nedeniyle pek çok Avrupa ülkesinde ciddi işgücü açıklarının yaşanacağı ve dolayısıyla mevcut avantajlarıyla sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülmesi için göçün hayati önem taşıyacağı bir dönemde, Türkiye'den gelecek göç hareketinin nispeten mütevazı kalması beklenmektedir.

9 Türkiye'nin AB üyeliği için uygunluğu geçmiş yıllarda pek çok kez teyit edilmiştir. Gerekli koşulları yerine getirdiği takdirde, Birlik tarafından kabul edilmeyi beklemek Türkiye'nin her açıdan hakkıdır. Dolayısıyla Bağımsız Komisyon, Avrupa Birliği'nin bu konuyu değerlendirirken Türkiye'ye gerekli saygı, adalet ve ihtimamı gösterecek şekilde davranması gerektiğine inanmaktadır.

Kaynakça

- Aydin, Senem
'The self-definition of Europe: where does Turkey stand?'
Turkish Policy Quarterly, Volume 2, No.4
- Bayart, Jean-Francois
'Ouvrir, ou non, des negociations d'adhesion avec Ankara'
Le Monde, 21 Nisan 2004
- Brehon, Nicolas-Jean
'Combien cela couterait'il a l'union' *Le Monde*, 21 Nisan 2004
- Carkoglu, Ali and Toprak, Binnaz
Religion, Society and Politics in Turkey, 2000
- Chislett, William
'Turkey's membership of the European Union : a rose or a thorn?'
Elcano Royal Institute, Mayıs 2004
- Council of Europe Parliamentary Assembly
Honouring of obligations and commitments by Turkey,
Report Doc. 10111, 17 Mart 2004
- CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis
(A.M. Lejour, R.A. de Mooij, C.H. Capel)
Assessing the economic implications of Turkish accession to the EU,
Mart 2004
- Del Picchia Robert et Haenel, Hubert
La Turquie et L'Union Europeenne,
Rapport du Senat No. 279, Nisan 2004

- Demiralp, Oguz
'The added value of Turkish membership to European Foreign Policy,'
Turkish Policy Quarterly, Cilt 2, No. 4
- Emerson, Michael
'Has Turkey fulfilled the Copenhagen Political Criteria?' Mart 2004
- Emerson, Michael and Tocci, Natalie
'Integrating EU and Turkish Foreign Policy in the Pre-Accession period'
- Erdogan, Recep Tayyip: address to the CSIS Statesmen's Forum
9 Aralık 2002
- Eurobarometer 2003.4
Public Opinion in the Candidate Countries, Şubat 2004
- European Commission
2003 Regular Report on Turkey's progress towards accession
- European Convention
Draft Treaty establishing a Constitution for Europe,
Haziran/Temmuz 2003
- European Institute for Research on Mediterranean and
Euro-Arab Cooperation:
'Is Turkey part of Europe?', Kasım 2003
'Turkish migration in Europe', Kasım 2002
'Turkish Migrant Entrepreneurs in the EU',
by Yassar Tumbas, Kasım 2003
'Turcs en Europe: dimension sociaux et economiques d'une migration',
by Ural Manco, Ekim 2003
- European University Institute (Nathalie Tocci and Ahmet Evin)
'Towards accession negotiations: Turkey's domestic and foreign
policy challenges ahead', Ekim 2003
- Flam, Harry
'Turkey and the EU: politics and economics of accession'
Institute for International Economic Studies, Stockholm University,
Şubat 2003

JP Morgan (Michael Marrese a.o.)
The convergence of emerging Europe, Russia and Turkey with developed markets, Mart 2004

Hughes, Kirsty
'Turkey and the European Union: just another enlargement',
Haziran 2004

Manco, Ural
'Turks in Europe'
Institut Europeen de Recherche sur la Cooperation
Mediterraneenne et Euro-Arabe, Haziran 2002

Nicolaidis, Kalypso
'Turkey is European...for Europe's sake'
Turkish Policy Quarterly, Volume 2, No. 4

Kaya, Ayhan
'Euro-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the
European Union', CEPS Turkey in Europe Monitor, Mayıs 2004

Kirisci, Kemal
'How would Turkish membership affect population movements
and social integration within the EU?'
Wilton Park conference in Istanbul, Mart 2004

Open Society Institute and Bogazici University Research Fund
'Euroskepticism in Turkey',
Temmuz 2003 – Temmuz 2004

Open Society Institute, Brussels
'Wider Europe – New Neighbourhood'
Briefing Note, Ocak 2004

Özal, Turgut
Turkey in Europe and Europe in Turkey, Selected Books

Quaisser, Wolfgang (Osteuropa-Institut München)
'Die Türkei in der Europäischen Union?', Mart 2004

Prodi, Romano
Address to the Turkish Grand National Assembly, 15 Ocak 2004

Record of the High-Level Round Table Conference
'Turkey and the EU', Amsterdam, the Netherlands,
6-7 Kasım 2003.

Teitelbaum, Michael S. and Martin, Philip L.
'Is Turkey ready for Europe?', *Foreign Affairs*, Cilt 82, No 3

The Economist Intelligence Unit
Country Report Turkey, Nisan 2004

The European Policy Centre
'Turkey's accession to the EU: how prepared is the Turkish economy?'
(EPC Dialogue in cooperation with ARI), 11 Mayıs 2004

Togan, Sübidey: 'Turkey toward EU accession',
ERF working paper 0202

Tordjman, Jean-Daniel:
'Die Türkei ist längst Europäisch',
Frankfurter Allgemeine Zeitung, 12 Aralık 2002
'From St. Nick to Copenhagen',
The Wall Street Journal Europe, 12 Aralık 2002

Tümbas, Yassar: 'Turkish Migrant Entrepreneurs in the EU',
Statement at Brussels Mediterranean Days, 27 Kasım 2003

U.S. Department of State: 'Turkey', Country Reports on Human
Rights Practices released by the Bureau of Democracy, Human Rights
and Labour, 25 Şubat 2004

Wilton Park Conference 741
'Turkey and its prospects for accession to the European Union',
23-26 Mart 2004, report

Zucconi, Mario
'Turkey's New Politics and the European Union', Ethnobarometer
Working Paper, Nisan 2003

Kopenhag Kriterleri (21-22 Haziran 1993'de yapılan Kopenhag Zirvesi Sonuç Belgesi'nden)

“Üyelik için aday ülkede, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıkların korunmasının güvencesi olan kurumların istikrarı, işleyen bir pazar ekonomisinin varlığı ve Birlik içinden gelen rekabetçi baskıya ve piyasa güçlerine dayanabilecek kapasite sağlanmış olmalıdır. Üyelik, adayın, siyasi, ekonomik ve parasal birlik dahil, üyelik yükümlülüklerini üstlenebilecek durumda olmasını öngörür.

Bir taraftan Avrupa bütünleşmesinin ivmesi korunurken, diğer taraftan Birliğin yeni üye kabul etme kapasitesi, gerek Birliğin gerekse aday ülkelerin genel çıkarları açısından önem taşıyan unsurlardan biridir.”

British Council

British Council, İngiltere ile diğer ülkelerdeki insanlar arasında, her iki taraf için de yararlı ilişkiler geliştiren, İngiltere'nin kültürel ilişkiler geliştirme kurumudur.

www.britishcouncil.org

OSI

Açık Toplum Enstitüsü, (The Open Society Institute), 60'dan fazla ülkede faaliyetlerini sürdüren ve projelere maddi destek sağlayan özel bir vakıftır. Demokratik yönetim, insan hakları, ekonomik, hukuki ve toplumsal reformları destekleyecek nitelikte kamu politikalarının oluşturulmasını amaçlamaktadır.

www.soros.org

Tasarımcılar

Atelier Works

İlk basım 2004, British Council Brussels, Leopold Plaza, 108 Rue du Trône, B-1050 Brüksel, Belçika

© 2004 British Council and the Open Society Institute

Tüm hakları saklıdır. Eğitim amaçlı ve bireysel kullanım hakları saklı kalmak koşuluyla, bu eserin hiç bir bölümü, telif hakkı sahiplerinin önceden izni alınmaksızın çoğaltılamaz, geri çağırma sistemlerinde saklanamaz, elektronik ya da mekanik yöntemlerle, fotokopi, kayıt ya da başka şekillerde iletilemez.

Geri dönüşümlü kağıda basılmıştır.